

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlul de manuscris

C.Z.U: 378.013(043.2)

PARHOMENCO Lilia

**EVOLUȚIA PARADIGMEI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR
ÎN CONTEXT EUROPEAN**

SPECIALITATEA: 533.01 Pedagogie universitară

Rezumat al tezei de doctor în științe ale educației

Chișinău 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Științe ale Educației

Universitatea de Stat din Moldova

Conducător științific:

DANDARA Otilia, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **COJOCARU Vasile**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar
2. **AXENTII Ioana**, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar

Componența consiliului științific specializat:

1. **GORAȘ-POSTICĂ Viorica**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *președinte al C.Ș.S.*
2. **ȘEVCIUC Maia**, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *secretar științific al C.Ș.S.*
3. **GUȚU Vladimir**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
4. **COJOCARU-BOROZAN Maia**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
5. **MURARU Elena**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
6. **MÂȚĂ Liliana**, doctor în științe ale educației, România

Susținerea va avea loc la 21.11.2019, ora 14⁰⁰, în ședința Consiliului Științific Specializat D 533.01-92 din cadrul Universității de Stat din Moldova, blocul III, sala 505, Universitatea de Stat din Moldova, str. Mateevici 60A, MD-2012

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică, pagina web a Universității de Stat din Moldova (www.usm.md) și la pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 18.10.2019

Secretar științific al Consiliului științific specializat

ȘEVCIUC Maia, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar

Conducător științific

DANDARA Otilia, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar

Autor

PARHOMENCO Lilia

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei și importanța cercetării

Convingerea conform căreia viitorul umanității și dezvoltarea societății depinde în mod direct de valorificarea corectă a oportunităților oferite de educație, în general, și de învățământul superior, în particular, devine tot mai răspândită, iar misiunea de transmitere a cunoștințelor și a valorilor, de formare a competențelor necesare noilor generații se pune exclusiv pe seama instituțiilor de învățământ superior în calitatea lor de adevărate centre educaționale, culturale și științifice.

Semnificația deosebită a educației universitare, a întemeierii și dezvoltării unor relații de colaborare în domeniul învățământului superior este dată tot mai mult de capacitatea și puterea reală pe care aceasta o are pentru fundamentarea și consolidarea stabilității socioeconomice, democrației, libertății și păcii. Situația actuală, dar mai ales perspectiva evoluției sociale, în care aceste valori fundamentale pot deveni tot mai prezente în viața societății, ne arată că această posibilitate devine realitate prin forța educației universitare, care nu numai că trebuie să-și mențină tăria dar, printr-o schimbare calitativă, să-și poată multiplica influența în construcția noului edificiu uman, social, național, european și universal.

Procesul Bologna, care a setat întregul sistem al învățământului superior în Europa spre noi dimensiuni, a devenit o paradigmă a acestuia și a reușit în două decenii să se autodefinească și să-și demonstreze viabilitatea, servind, în calitate de sursă de inspirație pentru alte țări, ale căror sisteme ale învățământului superior s-au configurat conform altor realități și altor principii, aceasta, însă, nu a evoluat independent de ultimele, preluând anumite principii care s-au dovedit viabile de-a lungul timpului reciproc.

Abordarea problematicii evoluției învățământului superior este actuală în contextul perioadei pe care o parcurgem, ținând cont de complexitatea relațiilor socioeconomice și de rolul educației în asigurarea calității vieții și a procesului de integrare socioprofesională. Astăzi, mai mult ca oricând, șansele la o educație de calitate trebuie să-i asigure omului posibilități de autorealizare. Într-o lume a schimbărilor multiple și rapide, doar educația este procesul prin care persoana se poate integra în mediul său de viață, prin comportament cotidian și activitate profesională. Incertitudinea și imprevizibilitatea viitorului, diversitatea problemelor de rezolvat impun omului secolului XXI să recurgă continuu la studii privind educația și formarea profesională, apreciind acest fapt drept modalitatea principală de soluționare a dilemelor.

Realizarea unei cartografieri a Paradigmei Bologna în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, cu identificarea acelor puncte forte sau, din contră, lacune în procesul de implementare atât la nivel de sistem cât și la nivel instituțional este de o deosebită importanță astăzi, când Spațiul European al Învățământului Superior și-a conturat structurile și a început să-și valorifice rolul,

pentru a evidenția acele tendințe, sau direcții pe care fiecare instituție de învățământ superior ar trebui să tindă întru integrarea deplină în cadrul acestuia. Structurile de asigurare a calității, alături de alte mecanisme de control la nivel de țară se focusează structurat pe obiective anumite, oferind o perspectivă insuficient de integratoare a implementării și funcționalității acestora, perspectiva actorilor educaționali, în cazul nostru a studenților și a profesorilor, identificându-se cu actualitatea și importanța cercetării.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare

Evoluția învățământului superior în lume a fost abordată de numeroși savanți, majoritatea cercetărilor la care am apelat în cercetarea noastră fiind de origine americană și europeană. Astfel, evoluția universităților în lume la diverse etape istorice a fost abordată de către W. Rugg [32], H. de Ridder Simmoens [34], C. Kerr [27], J. Verger [35], Burton Cl. [23], St. d'Irsay [25], L. Fratti [36], H. Rashdall [31] și alții, pe când în literatura de origine românească identificăm, cu precădere, cercetări ce se focusează pe perioadele medievală și modernă, cu o descriere insuficient de cuprinzătoare a secolului 20 și a actualei concepții care domină dezvoltarea sectorului. T.T Cibotaru [4] și I.Gh. Stanciu [19] sunt cercetătorii care ne determină investigațiile, iar lucrările profesorilor autohtoni O. Dandara [7], Vl. Guțu [12], E. Muraru [13], V. Cojocaru [5], care abordează procesul de instruire în sine, cu evidențierea aspectelor curriculare și de organizare în învățământul superior determină cercetarea noastră pe această filieră. Având în vedere faptul că definirea sistemului învățământului superior sub aspect sincron și diacronic se realizează prin intermediul paradigmelor, analizăm lucrările lui Th. Kuhn [14], ale lui K. Popper [30] și C. Bârzea [1] în acest sens.

Din această situație contradictorie deducem **obiectul de studiu** al cercetării noastre: evoluția paradigmei învățământului superior realizat în universități, cu accent pe particularitățile concepției Proces Bologna și implementarea acesteia în mediul universitar din Republica Moldova.

Scopul cercetării: analiza conceptual-structurală a paradigmei învățământului superior în context diacronic, constatarea rezultatelor implementării paradigmei „Proces Bologna” în Republica Moldova

Ipoteza cercetării vizează presupunerea că:

- paradigma învățământului superior se configurează în baza premiselor obiective, determinate de particularitățile evoluției contextului socioeconomic, fapt care determină schimbarea și evoluția acesteia în conformitate cu cerințele societății; cu cât mai alert devine ritmul schimbării, cu atât este mai accentuat este caracterul prospectiv al învățământului superior;

Obiectivele cercetării:

– Definirea/ redefinirea conceptului de paradigmă;

- Analiza retrospectivă a evoluției studiilor superioare în universitate;
- Identificarea particularităților caracteristice studiilor universitare și a modelelor de constituire a universităților în diverse etape ale evoluției învățământului superior;
- Analiza paradigmei învățământului superior actual „Proces Bologna”;
- Evaluarea efectelor implementării noii paradigme în sistemul învățământului superior din Republica Moldova

Metodologia cercetării

a) *Metode de cercetare teoretico-fundamentală*: metoda cronologică, bibliografică, analiza documentelor, analiza retrospectivă, comparația;

b) *Metode de investigație experimentală*: experimentul pedagogic de constatare, observația, conversația, chestionarea.

Noutatea și originalitatea științifică constă în analiza și evaluarea paradigmatelor învățământului superior și valorificarea unui sistem de criterii de abordare sistemică a evoluției sistemului educațional la nivel superior. Determinarea parametrilor caracteristici ai modelelor de dezvoltare universitară. Deducerea principiilor de funcționare a universităților în corelație cu mediul socioeconomic și aprecierea reperelor conceptuale în raport cu eficiența studiilor și calitatea formării profesionale.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare vizează elaboarea unei periodizări originale a evoluției învățământului superior, cu formularea particularităților caracteristice ale mediului universitar în diverse etape de dezvoltare, precum și constatarea rezultatelor implementării paradigmei Proces Bologna într-un mediu socioeconomic concret, Republica Moldova.

Semnificația teoretică a cercetării rezidă în oferirea unui algoritm de analiză și evaluare a fenomenului educațional în context sistemic, cu accent pe învățământul superior; a unui model teoretic de apreciere a eficienței implementării noii concepții a învățământului superior „Proces Bologna” în sistemul învățământului din Republica Moldova.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în consolidarea reperelor conceptuale ale pedagogiei universitare, prin oferirea unui studiu privind evoluția paradigmatelor în învățământul superior. Cercetarea răspunde și unor cerințe actuale de politici educaționale. Este un feedback oferit implicațiilor strategice la nivel de sistem și instituții de învățământ superior, privind implementarea noii paradigme „Proces Bologna”.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

- Condițiile socio-culturale configurează structura și rolul universităților în diverse etape ale dezvoltării; etapele evoluției socioeconomice corelează cu etapele evoluției învățământului superior;

- Universitățile ca instituții socioculturale au apărut la o anumită etapă a maturității experienței civilizației umane, valorificând tezaurul cognitiv și cultural al predecesorilor, creând mecanisme de propulsie a procesului de cunoaștere și cercetare științifică;

- Actuala paradigmă, Proces Bologna, constituie o modalitate de conceptualizare și realizare a învățământului superior, menit să asigure evoluția economică și socială a țărilor europene în condițiile mereu în schimbare a vieții;

- Paradigma Proces Bologna, s-a constituit, parcurgând anumite etape care au determinat schimbările de sistem și proces în învățământul superior;

- Rezultatele implementării prevederilor Procesului Bologna în Republica Moldova evidențiază specificul funcționării diverselor instituții de învățământ, dar și particularități caracteristice întregului sistem al învățământului superior din țară, fapt care confirmă tridimensionalitatea concepției actuale: nivel european, național și instituțional;

- SEÎS și internaționalizarea învățământului superior în contextul globalizării necesită implementarea și valorificarea tuturor obiectivelor și principiilor Bologna, adaptate sistemelor de învățământ și instituțiilor în particular.

Aprobarea și validarea rezultatelor științifice este asigurată de investigațiile teoretice și experiențiale, de analiza comparativă a valorilor experimentale. Rezultatele cercetării au fost valorificate în cadrul conferințelor naționale și internaționale: Conferința Internațională a Profesorilor de Limbă Engleză APLE, USM, 2012; Conferința Internațională a Profesorilor de Limbă Engleză APLE, USM, 2013; Conferința Științifică Internațională cu genericul „Învățământul postmodern: eficiență și funcționalitate”; noiembrie, USM, 2013; Conferința internațională „Probleme de Didactică și Gramatică a Limbilor Moderne. In Memoriam E. Pavel”, aprilie 2013, USM; Conferința internațională jubiliară a Facultății de Limbi și Literaturi Străine consacrată celei de-a 50-a aniversări, martie 2014, USM, Conferința anuală „Integrare prin cercetare și inovare” și prin prezentarea materialelor și publicarea acestora, precum și popularizarea rezultatelor obținute în reviste de specialitate: Studia Universitatis. De asemenea, recomandările elaborate urmare a stabilirii rezultatelor implementării a obiectivelor și principiilor Bologna în instituțiile de învățământ superior din țară structurate pe diverse niveluri pot servi în calitate de linii directoare pentru autoritățile publice centrale, alte structuri cu prerogative de evaluare a calității și relevanței

educației oferite de instituții, precum și pentru instituțiile de învățământ superior însăși în fortificarea și asigurarea unor studii calitative și a unei mai bune conformități cu principiile și obiectivele Bologna în contextul alinierii Republicii Moldova la Spațiul European al Învățământului Superior.

Publicații la temă. La tema tezei au fost publicate 5 articole științifice în reviste de specialitate și 5 articole în materialele conferințelor naționale și internaționale.

Sumarul compartimentelor tezei. Cercetarea constă din introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia (137 de surse), 163 de pagini text de bază, 1 tabel, 13 figuri, 4 anexe.

Cuvinte – cheie: paradigmă, învățământ superior, evoluția învățământului, Proces Bologna, instrumente Bologna

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt prezentate premisele care demonstrează actualitatea și importanța problemei abordate. Sunt stabilite scopul și obiectivele cercetării, fiind specificate noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute, semnificația teoretică și valoarea practică a cercetării, dar și aprobarea publică a rezultatelor.

În **Capitolul 1, Abordări conceptuale ale paradigmei învățământului superior**, este reflectat conceptul de paradigmă în complexitatea acestuia, propunându-se spre analiză diverse abordări privind delimitarea acelor structuri specifice paradigmelor, modelelor, precum și altor termeni operaționali în știință prin prisma reflecțiilor lui K. Popper [30], Th. Kuhn [14], și C. Bîrzea (în pedagogia română) [1].

Utilizăm termenul de „paradigmă” în accepțiunea sa epistemologică și filosofică, fundamentată de Thomas Kuhn la mijlocul secolului trecut, care caracterizează revoluțiile științifice drept „schimbări profunde în reprezentările de excelență și în practicile ce fixează identitatea cunoașterii științifice într-un anumit moment al timpului și într-o anumită arie a cercetării.” și definește paradigmele ca „realizări științifice exemplare, care, pentru o perioadă de timp, oferă probleme și soluții model unei comunități de practicieni” [14].

Deși concepția lui Bîrzea vine în contradicție cu cea a lui Kuhn, este și aceasta relevantă pentru cercetarea noastră, or acesta reiterează poziția lui Bunge, care stabilește nivelul de dezvoltare a unei științe ca fiind direct proporțională cu profunzimea și complexitatea problemelor sale, pedagogia fiind o știință evoluată, capabilă să rezolve probleme complicate ale unui vast domeniu, cum ar fi educația [1].

Evoluția paradigmei în învățământul superior este studiată sub aspectul bilateral/biipostazic al fenomenului educațional: educația ca proces și educația ca sistem. Educația ca proces, în abordarea

noastră, este primară în raport cu sistemul educațional, deoarece considerăm că amploarea, consistența procesului educațional determină structura, configurația instituțiilor educaționale.

De asemenea, cercetarea se conturează din perspectiva accepțiunii lui Sorin Cristea, care din punct de vedere macrosocial, stabilește o relație dintre evoluția etapelor istorice a civilizației umane și evoluția teoriei educaționale. Cercetătorul corelează evoluția teoriei pedagogice, plasând-o în context social:

- *Etapa preparadigmatică* – înaintea constituirii unei teorii specifice;
- *Etapa paradigmatică* – odată cu elaborarea primei teorii dedicată explicit educației;
- *Etapa postparadigmatică* – confruntarea între paradigmele cu bază filozofică, psihologică, psihologică-sociologică [6].

Ipostazele stărilor educației în raport cu paradigma, definită de către cercetător ca teorie dominantă ce servește drept model procesului educațional, sunt corelate cu ipostazele evoluției socio-economice: epoca preindustrială, industrială și postindustrială.

În contextul actualei cercetări, aderăm la conceptul de paradigmă în accepția sa de model al procesului educațional, care se configurează într-un anumit sistem educațional.

La nivel macro, general, din punct de vedere social, fenomenul educațional este apreciat drept un aspect al reflectării vieții sociale, în care sistemul educațional este un subsistem al sistemului social. La nivel micro, specific, din punct de vedere pedagogic, există o interferență funcțională dintre educație ca proces și educație ca sistem.

Astfel, conceptul de paradigmă este utilizat de către noi în două accepții:

- a) *Paradigmă macrostructurală*, ceea ce semnifică modelul organizării învățământului superior și particularitățile specifice ale procesului derulat într-un context istoric concret sociocultural.

Această accepție are la bază reperul epistemologic expus de către S. Cristea și R. Boudon [2].

- b) *Paradigmă microstructurală*, „pur pedagogică”. Această accepție semnifică teoria dominantă, care reflectă fundamentarea teoretică a funcționării educației în anumit context epistemologic și practic. Este expresia diversității în abordarea fenomenului educațional, vine din maturitatea pedagogiei ca știință, reflectă capacitatea acesteia de a răspunde cerințelor societății întru realizarea unui produs cerut de contextul sociocultural și economic.

Astfel, dintr-o perspectivă pur pedagogică, identificăm paradigma constructivistă drept cea promovată de către Procesul Bologna, care depășește condiția sistemului tradițional, care transmite cunoștințe și certitudini, nu întrebări și îndoieli, provizorat și nesiguranță, așa cum, zilnic, se constată. Ea presupune alcătuirea unui mediu propice învățării, schimbare de perspectivă, pregătirea materialelor pentru canale diferite de învățare, crearea de situații sociale în care se învață de la alții și împreună cu ei, dar este, în același timp, și observare de gradul al doilea, adică observarea modului în care formabilii își construiesc propria realitate, cum își definesc conținutul învățării.

Constructivismul este abordat din perspectiva cercetătorilor J. Piaget [16], V. Vîgotski [20]., P. Berger și Th. Luckman [21], P. Bourdieu [22], L. Șoitu [18], care cristalizează interpretarea cunoașterii prin tezele constructiviste înaintate de K. Muller în dinamica realităților Procesului Bologna [38]:

1. Dobândirea cunoașterii depinde constructiv de cunoașterea anterioară, percepție, context și stare afectivă.
2. Dobândirea cunoașterii are loc individual, nepremeditat și de-a lungul stadiilor unei cunoașteri intermediare continue.
3. Dobândirea cunoașterii nu poate fi determinată, ci doar ghidată; așadar, cunoașterea este autoorganizată și emergentă.
4. În cazul ideal, cunoașterea este dispusă în conexiuni, deci productivă, flexibilă și transferabilă interdisciplinar.
5. În esența ei, cunoașterea presupune existența unei semnificații și a unui sens, este deci fundamentată lingvistic și reconstruibilă ca interpretare.
6. Cunoașterea este dinamică și se reconstruiește permanent, progresiv sau regresiv. Și cunoașterea fosilizată sau pasivă poate deveni din nou disponibilă, prin creativitate.
7. Cunoașterea se negociază social și este localizată social, de la interacțiunile dialogice autentice, până la interacțiunea text-cititor, până la formele de interacțiune mediatice sau prin intermediul calculatorului.
8. Cunoașterea se naște din situații problematice, care necesită o soluționare, și duce la strategii rutinate de soluționare a problemelor, precum și la o competență de rezolvare în acele domenii în care ne specializăm.
9. Cunoașterea are o dimensiune antropologică manifestată, de exemplu, în etică, în capacitatea de percepție și în educația memoriei și nu are nici cea mai mică legătură cu cunoașterea din domeniul calculatoarelor sau cu „învățarea programată”.
10. Cei care transmit această cunoaștere sunt cei care configurează mediile de învățare și încearcă să-i inițieze pe participanții la învățare în anumite domenii de specialitate.

Am încercat formularea unor criterii și principii în baza cărora paradigma constructivistă realizează demersul educațional:

Criterii	Paradigma Constructivistă
<i>Fundamentarea ontologică</i>	Realitatea este una individuală, percepută ca punct de plecare în încercările empirice
<i>Fundamentarea epistemologică</i>	Cunoașterea este subiectivă, intrinsecă, construită din propria experiență prin intermediul unui proces creator și activ

<i>Fundamentarea psihologică</i>	Stimularea descoperirii de noi adevăruri, și nu acumulare de informații transmise de alții. Producerea de noi cunoștințe
<i>Principiile specifice de instruire</i>	Principiul aplicării investigații științifice Principiul autonomiei și individualizării Principiul analizei și sintezei Principiul propriei construcții mentale Principiul antinomiei transiterii extrinseci și a percepției intrinseci a informației
<i>Formularea scopurilor și obiectivelor</i>	Formarea competențelor și a aptitudinilor Obiectivele se stabilesc individual, în raport cu competențele fiecărui participant în parte
<i>Conținuturi educaționale</i>	Interdisciplinaritatea Orientarea spre cercetarea aplicată Transdisciplinaritatea
<i>Poziționarea studentului</i>	Studentul devine un autonom, dar care are nevoie de zona proximei dezvoltări Studentul realizează cunoașterea prin experiență Studentul își creează scheme mentale proprii Studentul deprinde de abilitatea de a lucra în grup
<i>Poziționarea profesorului</i>	Profesorul devine partener al studentului Profesorul-stimul ce oferă studenților sarcini pe care ei pot să le îndeplinească în zona proximei dezvoltări Încurajează și respectă autonomia elevului
<i>Strategia didactică</i>	Centrată pe învățare, afectiv-atiudinală
<i>Mijloace și materiale utilizate</i>	Utilizarea tehnologiilor moderne întru angajarea studenților spre colaborare Utilizarea metodei clasei-workshop Utilizarea studiilor de caz și a problem-solving-urilor
<i>Formele de organizare</i>	Organizarea în colaborare Lucrul în grup Lecțiile on-line
<i>Proiectarea didactică</i>	Model curricular, bazat pe competențe

Astfel, paradigma constructivistă este modelul în baza căruia se conceptualizează procesul învățământului superior, astfel încât să încerce depășirea crizei în educație, determinată de necoresponderea cererii de educație cu oferta și să contribuie la consolidarea unei societăți a cunoașterii și la edificarea unei economii prospere.

În **Capitolul 2, Context sociocultural și cognitiv al evoluției paradigmei universitare**, prezentăm diacronic dezvoltarea învățământului superior de la origini până la contemporaneitate, cu accent pe

rolul universităților în postmodernitate și influența modelelor universitare mondiale asupra dezvoltării globale a acestora, prin intermediul studiilor cercetătorilor Ch. Homer Haskins [26], St. d'Irsay [25], W. Ruegg [32], H. Rashdall [31], G. Leff [28]. Un deosebit fundament pentru cercetare a servit seria de volume elaborată sub coordonarea Hildei de Ridder Simmeoens [34], care reflectă rolul și funcțiile universităților în diferite etape de dezvoltare în Europa. Deasemenea, pentru a evidenția elementele constitutive ale crizei în educație am utilizat studiile lui Ph. Coombs [3] și rapoartele lui E. Faure [11] și ale lui J. Delors [10].

Universității, în calitatea sa de produs al evului mediu, îi sunt reflectate formele de constituire, care sunt de trei tipuri: universități „spontane”, universități formate „prin migrație” și universități „create”. Prin termenul de „**universitate spontană**” înțelegem universități fondate din școli pre-existente. Centrele de la Paris și Bologna sunt exemplele clasice ale acestui tip. Un alt caz tipic de universitate spontană este cel din Oxford. Universitățile originare „**pin migrație**” se constituie prin secesiune și funcționează temporar înainte de a primi o bulă pontificală sau primele stataturi. În Anglia, Universitatea din Cambridge, recunoscută oficial în 1318, este formată din secesiunea Oxfordiană din 1208. În Franța, marea secesiune Pariziană din 1229-1231 dispersează profesori și studenți în diferite orașe în nordul Franței. Iar în Italia universitatea din Padova ia naștere în 1222 dintr-o migrație importantă a profesorilor și studenților universității din Bologna.

Prin universități „**create**” înțelegem universități constituite din toate punctele de vedere de către papă sau rege: acestea primeau chiar de la origine o bulă sau o cartă de fondare care definea statutul și privilegiile lor a priori. Această modalitate de constituire a universităților cunoaște un succes adevărat prin secolele XIV-XV.

Deasemenea, evidențiem utilizarea termenului de universitate, care în etapele incipiente ale funcționării acestora determina corporația de profesori și studenți, pe când structura organizatorică în formatul universității contemporane avea denumirea de *studium generale*.

Perioada secolelor XI-XIV o definim ca perioada constituirii universității ca instituție socială [15]. Această etapă are următoarele caracteristici:

1. Diversitatea modalităților de constituire. Particularitatea respectivă influențează pozitiv constituirea și dezvoltarea universităților, deoarece permite adaptarea procesului apariției universităților la contextul socioeconomic și cultural.
2. Universitatea semnifică, în primul rând, o asociație a profesorilor și studenților, al căror potențial și interes determină conținutul studiilor. Această particularitate a avut un rol deosebit de important, deoarece demonstrează posibilitatea liberei manifestări a potențialului uman în raport cu condițiile și cerințele mediului de viață.

3. Apariția universităților este, în fond, un rezultat, o cerință a proceselor ce au loc în societate: constituie un bilanț al evoluției civilizației umane, dar, totodată, și un centru/mediu ce asigură perspectiva dezvoltării societății.
4. Primele universități își demonstrează rolul lor transcultural și etnic. Unitatea limbii de studiu (latina) și unitatea conținuturilor creează „universitatea europeană”.
5. Primele universități apar ca niște structuri bine încheiate: există facultăți și există națiuni. Prima structură reflectă conținutul instruirii, iar a doua asocierea după criteriul regional, fapt care facilitează integrarea studenților în comunitățile academice.
6. Unul dintre principiile de bază ale constituirii și funcționării universităților este principiul autonomiei. Acest principiu permite universității să se afirme chiar de la începuturi ca o entitate socioeconomică și culturală. Principiul autonomiei se manifestă în toate aspectele funcționării: asocierea în grup, alegerea profesorilor, gestionarea finanțelor, determinarea conținuturilor, constituirea elementelor de structură.
7. Un alt principiu important este cel al eligibilității. Acest principiu democratic se manifestă puternic într-o epocă care limita libertatea de acțiune a omului, când mobilitatea socială era foarte redusă, iar puterea de decizie extrem de limitată.
8. Universitatea apare ca o structură ce demonstrează supremația studentului. Cel care dorea să facă carte decidea condițiile de realizare a studiilor.
9. Concepția studiilor universitare era axată pe două tipuri de finalități: pregătirea persoanei pentru viața publică, prioritar prin studii liberale, și însușirea unui domeniu de bază.
10. Organizarea studiilor universitare răspundea nevoilor societății: pe de o parte, compensa lipsa sistemelor de învățământ (prin facultatea de arte liberale), pe de altă parte, consolida și promova înalta știință de carte acumulată.
11. Universitățile nu erau în raport direct cu statul. Demonstrau o libertate a acțiunii, constituind o forță politică și critică independentă.

Universitatea medievală este abordată din perspectiva largii autonomii de care aceasta beneficiază, de fenomenul migrației studenților și profesorilor, de supremația artelor liberale, precum și de evoluția acestora în dependență directă de fenomenele istorice și constituirea statelor europene, iar curentele filosofice care domină socio-culturalitatea determină progresul acestora. Umanismul este un exemplu clasic, care reprezintă un fenomen de tranziție de la Epoca Medievală spre Epoca Modernă [32]. În această eră nouă, experiența umană și traducerea ei în forme verbale și matematice devine responsabilitatea „revoluției științifice” sau, mai exact, a unei aprofundări empirice, a unei reformări metodologice, a unei sistematizări conceptuale a rezultatelor cercetărilor științifice și comunicarea rezultatelor acesteia prin intermediul predării.

Diversificarea universităților, a tipurilor, funcțiilor și rolurilor acestora afectează însăși misiunea acestora, acestea devenind instrument de instruire a elitelor. Astfel, evidențiem specificul perioadei analizate:

1. Se produce o apropiere dintre universitate și structurile statale.
2. Ca rezultat al cerințelor mediului de viață, conținutul studiilor încearcă să aibă un caracter mai pragmatic.
3. Constatăm apariția unor particularități caracteristice pentru universitățile din diverse țări: amprenta regională a țării devine mai vizibilă.
4. Se diversifică și se dezvoltă sistemele de învățământ ale diferitor țări, fapt care determină universitatea să nu mai aibă rolul de compensare a deficitului de instruire. Acest fapt influențează însăși concepția studiilor universitare. În unele universități dispare facultatea de arte liberale.
5. Statutul universitarilor, profesori și studenți, este dependent de structura socială, fapt care transformă universitatea în mediu de elită socială.
6. Dacă în perioada precedentă primordială era universitatea (ce desemna asociația studenților și profesorilor) și secundară instituția ca atare, în perioada respectivă, se consolidează statutul și poziția instituției, diminuându-se rolul primordial al actorilor.
7. În relația profesor-student, studentul pierde din pozițiile favorabile.
8. Universitățile își păstrează poziția autonomă, dar aceasta se referă preponderent la organizarea studiilor și la conținuturi.
9. Diversificarea tipurilor de instituții de învățământ superior. Renunțarea la facultățile tradiționale.

Un accent deosebit se pune, în acest capitol, pe acele modele universitare care au influențat dezvoltarea universităților oriunde în lume și au deschis calea spre o reformare fundamentală a universității tradiționale. Primul model a fost cel francez, al colegiilor speciale, bazat pe disciplină strictă, aproape militară, bine organizat și controlat de un despotism luminat, ce verifica chiar și cel mai mic detaliu în orice domeniu-curriculum, acordarea diplomelor sau conformitatea idealurilor universitare cu doctrinele oficiale.

Acest model se implementează ca urmare a revoluției și este completat de Napoleon, deși unele caracteristici, cum ar fi controlul de stat centralizat, izolarea facultăților și fondarea colegiilor specializate, pot fi observate chiar din timpul Epocii Iluministe. Modelul francez rămâne în forță câteva decenii de-a rândul și tocmai spre sfârșitul secolului se erodează sub influența modelului german. Unii istorici francezi consideră că acest model nu a fost abandonat decât în 1968, odată cu apariția „*Loi sur l'orientation de l'enseignement superieur*”, care este inspirată de programul reformator schițat de către Rectorii Universităților Germaniei de Vest [37].

Modelul german, pe de altă parte, poartă denumirea de Universitatea Humboldtiană, în numele marelui savant și om de stat Wilhelm von Humboldt, care îl convinge pe regele Prusiei, adept al modelului francez, să fondeze o universitate la Berlin, în 1810, bazată pe ideile liberale ale teologului și filosofului Friedrich Schleiermacher. Conform concepției acestuia, funcția universității nu este a transmite cunoștințe, așa cum o fac colegiile și școlile, ci a demonstra cum sunt descoperite aceste cunoștințe, „a stimula ideea de știință în mințile studenților, a-i încuraja să ia în considerare legile fundamentale ale științei în cursul gândirii.” [39].

A doua jumătate a secolului XIX, prima jumătate a secolului XX cristalizează alte două modele universitare abordate aici, care deja setează noi transformări și pregătește următoarea etapă în istorie și anume epoca contemporană, atât de diversă și orientată spre dezvoltare universitară-modelul american și modelul sovietic, relevant pentru Europa de Est [8]. Diferența dintre scopurile educaționale american și sovietic se conturează pe trei factori. În primul rând, Uniunea Sovietică promovează o concepție diferită referitoare la cunoștințele necesare pentru om, precum și la tipul individului pe care sistemul îl produce. De asemenea, observăm o discrepanță majoră dintre nivelul libertății în alegerea traseului individual de dezvoltare în aceste două sisteme, precum și o tendință antitetică în ideologiile ce trasează fiecare sistem în parte. Locul, rolul și cunoștințele individului sunt conceptualizate în totalitate din perspectiva necesităților statului sovietic. Statul este tot ce contează în viața sovietică, iar educația este considerată structura primordială în realizarea scopurilor acestuia, pe când multiversitatea americană, care își are originile în concepția lui Dewey [24] și se fundamentează pe decongestia curriculară și dispariția structurilor universitare clasice, a adus în universități departamentele, institutele, a creat biblioteci vaste, a transformat filosoful într-un cercetător în laborator, a transformat adevărurile obiective în descoperirea noului și a transformat generalistul în specialist.

Acest capitol abordează, într-o manieră critică și dezvoltarea universităților în perioada postbelică, cu un accent pe criza educației de la mijlocul secolului XIX, fundamentată de Coombs și raportată și de E. Faure în raportul UNESCO, care intervine cu termenul de **„learning society/societate a cunoașterii”** drept model prospectiv pentru remedierea crizei și adaptarea sistemelor educaționale la realitățile cotidiene ale societății [10].

Conștientizarea problemelor existente la acea etapă, cauzate de expansiunea lineară a sistemelor educaționale presupunea soluționarea acestora prin realizarea unor schimbări calitative, care ar spori eficiența internă și productivitatea externă a sistemelor de învățământ. Revizuirea modelelor universitare a fost, de asemenea, disputată de către Ph. Coombs în raportul său, care a menționat efectul devastator al preluării acelor modele educaționale de succes din țările dezvoltate și al implementării lor în statele slab dezvoltate, această copie mecanică cauzând probleme mai grave

decât se putea aștepta la acel moment. Nevoile și circumstanțele total diferite ale societăților în dezvoltare nu necesitau nicidecum soluții valide pentru țările dezvoltate [3].

După unii specialiști, impasul învățământului contemporan a provocat trei categorii de explozii: *explozia cunoștințelor* (datorate dezvoltării științei și tehnicii – imensa cantitate de informație depășește posibilitățile de asimilare oferite de tehnicile de instruire din trecut), *explozia demografică* (cu toată extinderea structurală din ultimele decenii, învățământul nu poate face față cererii de educație, ritmului de creștere a populației) și *explozia aspirațiilor* (chiar și oamenii simpli aspiră la educație de nivel înalt și ca reflex al profilului ocupațional cu competențe tot mai complexe cerute de piața muncii; cu alte cuvinte, reclamă egalitate de șansă, indiferent de mediul social sau geografic de proveniență, nu numai egalitate de acces) [17].

Învățământul superior din secolul XX configurează caracteristici specifice precum:

1. Universitățile devin mai influențate de către stat. Atât sub aspectul programelor de formare profesională, cât și sub aspectul organizării reflectă ideologia și interesele statului și ale economiei naționale.
2. Procesele politice care se produc în lume, polarizarea sub aspect ideologic influențează crearea modelelor de universitate: american, sovietic, al Europei de Vest.
3. Ia amploare cercetarea științifică. În unele sisteme educaționale se produce o divizare a instituțiilor de cercetare și de formare profesională, care realizează și obiectivele cercetării.
4. Predomină paradigma academică axată pe conținuturi. Libertatea alegerii traseului academic de către student este influențată de sistemul politic: abordare rigidă, strict controlată în sistemul sovietic; posibilitatea alegerii traseului academic în sistemul american.
5. Crește responsabilitatea universităților pentru reușita socială a absolvenților și calitatea funcționării segmentului respectiv al pieței muncii.
6. Nemulțumirea societății față de calitatea studiilor generează fenomenul crizei educației.
7. Se accentuează rolul social al universităților.
8. Ritmul schimbărilor în societate generează un ritm mai rapid al schimbărilor în universități.

Nivelul dezvoltării universităților în secolul XX, precum și profunda criză pe care o remarcau toate sistemele universitare din Europa au determinat lansarea Procesului Bologna și proiectarea Spațiului European al Învățământului Superior.

Pentru acest proces au existat premise precum: revoluția tehnico-științifică care a generat fenomenul globalizării, facilitarea comunicării indirecte; predominarea interesului economic la scară regională / globală în raport cu prevederile ideologice naționale; intensificarea mobilității sociale; criza demografică în Europa; aprecierea educației drept sursă principală de depășire a crizelor economice; internaționalizarea economiei; consolidarea poziției unor limbi de circulație internațională.

Constituirea concepției a durat în timp, iar funcționalitatea s-a obiectivat în modalitatea de configurare. Pe parcursul anilor de constituire, comunitatea europeană a elaborat un mecanism axat, pe de o parte, pe idei-cheie ale concepției, deduse din nevoile stringente ale existenței comunității europene, iar pe de altă parte, au fost formulate și modalitățile de intervenție la nivel tridimensional: regional european, național și instituțional. Această abordare i-a atribuit concepției un caracter aplicabil și a făcut-o funcțională chiar din momentul intențiilor de constituire.

La baza actualei concepții a învățământului superior, sunt plasate următoarele principii:

- Principiul utilizării/ valorificării structurilor internaționale/ regionale existente, a cadrului normativ și experienței practice;
- Principiul receptivității învățământului la problematica socio-economică;
- Principiul constituirii unității în baza diversității ;
- Principiul deschiderii și flexibilității;
- Principiul tendinței accentuării caracterului prospectiv al educației în contextul schimbărilor permanente din societate.

Acțiunile întreprinse până în anul 1999 (Convenția de la Lisabona, formarea Rețelei Europene de Centre Naționale de Informare cu privire la mobilitate și recunoaștere universitară) pot fi considerate etapă de pregătire, premergătoare concepției propriu-zise, care a avut drept scop ajustarea învățământului superior sub câteva aspecte: la nivel de legislație (aspect normativ); aspect structural și aspect procedural, în scopul creării Spațiului Unic European al Învățământului Superior. Momentul de trecere de la perioada de pregătire la etapa confirmării propriu-zise a concepției Bologna poate fi considerată întrunirea celor patru miniștri ai educației, care s-a produs la Sorbona, cu ocazia aniversării Universității Sorbona. Această întrunire se finalizează cu *Declarația comună privind armonizarea structurii sistemului european de învățământ superior a celor patru miniștrii în funcțiune pentru învățământ superior din Germania, Franța, Italia și Marea Britanie* (Paris, Sorbona, 25 mai 1998) „În ultimii ani procesul european a făcut o serie de pași importanți. În mod relevant aceștia denotă că Europa nu semnifică doar zona Euro, cea a băncilor și a economiei, ci reprezintă și o Europă a cunoștințelor [9]”.

Concepția Bologna își consolidează pozițiile prin Declarația de la Bologna ‘99, „*Spațiul European al Învățământului Superior*“, prin Declarația comună a Miniștrilor Educației din Europa, convenită la Bologna, 19 iunie 1999, iar ulterioarele conferințe ministeriale bienale stabilesc și consolidează acele principii și obiective care marchează și simbolizează internaționalizarea și globalizarea învățământului superior:

- Adoptarea unui sistem de diplome ușor de citit și de comparat;
- Adoptarea unui sistem bazat pe două cicluri de studii (3 cicluri prin Declarația de la Berlin), care face absolut necesară adoptarea unui quantum comun de calificări;

- Adoptarea unui sistem de credite cum este *ECTS* sau unul compatibil cu acesta, care să ofere atât posibilitatea de transferabilitate, cât și de acumulare;
- Promovarea mobilității;
- Promovarea cooperării europene pentru asigurarea calității; consolidarea Rețelei Europene de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ENQA);
- Promovarea dimensiunii europene în învățământul superior, ca să îmbunătățească dezvoltarea modulelor, a cursurilor și a programelor cu conținut, orientare și organizare europeană;
- Învățarea pe tot parcursul vieții (educația permanentă);
- Promovarea atractivității Spațiului European al Învățământului Superior;
- Recunoașterea competențelor și a calificărilor;
- Asigurarea calității în învățământul superior;
- Accesul la educație și formare și transferabilitatea și recunoașterea competențelor și a calificărilor, pentru a sprijini mobilitatea geografică și ocupațională a cetățenilor din Europa.

Generalizând evoluția actuală a concepției învățământului superior, ca rezultat al studiului întreprins de către noi, delimităm următoarele etape:

1. *Etapa de pregătire a lansării Procesului de la Bologna 1997 -1999;*
2. *Etapa constituirii concepției Proces Bologna 1999 -2003;*
3. *Etapa consolidării concepției Proces Bologna 2003- 2010;*
4. *Etapa Spațiului Unic European al învățământului superior 2010 – prezent.*

Fiecare dintre aceste etape are anumite caracteristici și rolul său în configurarea noii paradigme universitare. Cert este faptul că aceste etape au fost răspunsuri prompte și adecvate a învățământului superior la cerințele mediului sociocultural. Învățământul superior european acceptă rolul de promotor al civilizației și economiei europene; devine în această perioadă o forță motrice a evoluției regiunii europene.

Având în vedere faptul că Republica Moldova este parte a Procesului Bologna din 2005, universitățile din țara noastră demarează procesul de substituie a vechii paradigme cu noua paradigmă. În scopul realizării unei analize a procesului de implementare și evaluare a efectului acestei reforme, considerăm necesară elaborarea unui model teoretic de studiu/cercetare. Acest model se configurează în baza principiilor de constituire a concepției, cu stabilirea implicației actanților principali: profesorul și studentul.

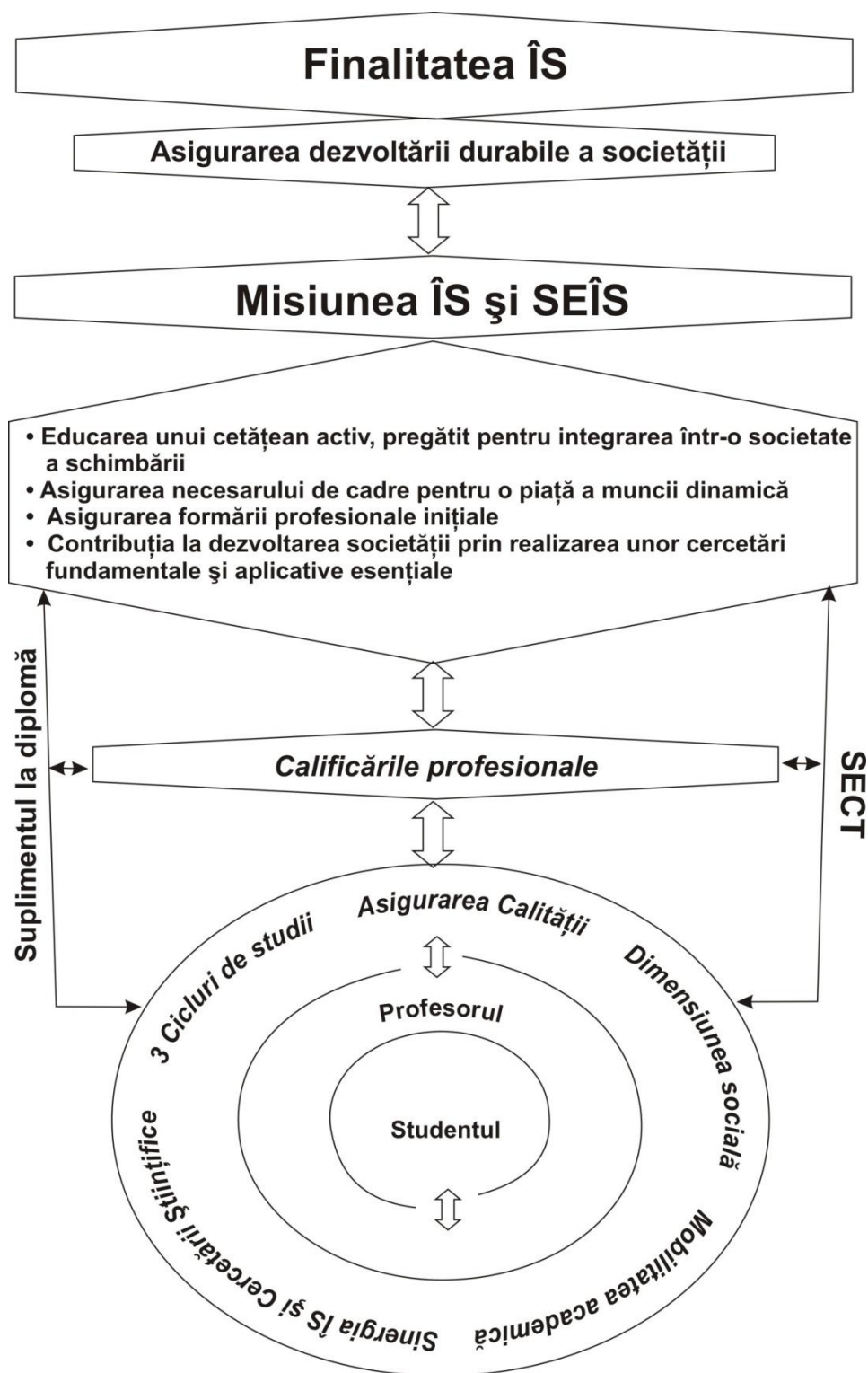

Fig.2. Model teoretic de evaluare a paradigmei actuale a învățământului superior european

Constructul modelului pornește de la misiunea învățământului superior în contextul realității socioeconomice. Civilizația europeană, dar și mondială, pune un accent deosebit pe rolul mediului universitar în consolidarea și evoluția culturii și economiei europene. În acest sens solicită universităților formarea profesională de calitate; formarea poziției civice a membrilor societății și dezvoltarea domeniilor științifice, prin fortificarea cercetării fundamentale și aplicative.

Misiunea are la bază câteva repere conceptuale, precum: asigurarea calității învățământului superior, care se apreciază în raport cu dimensiunea socială a învățământului superior; sinergia formării profesionale cu cercetarea; mobilitatea academică. Există o interdependență dintre aceste repere, axate pe o condiționare reciprocă, ce necesită o abordare sistemică și realizare sistematică.

Actuala paradigma a învățământului superior are drept finalitate edificarea unei societăți durabile, care valorifică eficient factorii sociali, de mediu și guvernarea, având ca reper de bază specialiștii de calitate.

În scopul asigurării unei deschideri și corespunderii necesităților pieței muncii într-o eră a globalizării, învățământul superior utilizează câteva mecanisme, ce permit gestionarea eficientă a capitalului uman: sistemul de credite de studii și suplimentul la diplomă. Primul mecanism asigură mobilitatea persoanei în timp și spațiu (Spațiul unic al Învățământului Superior), precum și învățarea pe parcursul întregii vieți. Cel de-al doilea mecanism asigură comunicarea eficientă dintre piața muncii, angajat și mediul universitar, în scopul evoluției eficiente, prin corelarea nevoilor și posibilităților de dezvoltare.

Actanții principali ai mediului universitar sunt profesorul și studentul. Prin aplicarea unei strategii axate pe reperele conceptuale ale constructivismului, profesorul devine facilitatorul procesului educațional, unde studentul, prin efort propriu și lucru individual, conform intereselor și perspectivei de activitate profesională, realizează formarea profesională.

Aceste elemente conceptuale, devin, prin modelul elaborat de către noi, variabile ale cercetării aplicative. Astfel, realizând experimentul de constatare (cu accent pe unele variabile ale cercetării), evaluăm rezultatele implementării concepției „Proces Bologna”, în contextul sistemului învățământului superior din Republica Moldova.

Astfel, în **Capitolul 3, Implementarea Concepției Proces Bologna în Republica Moldova**, realizăm un studiu al implementării și etapei implementării obiectivelor și principiilor Bologna pe piața universitară din țară, iar în cadrul experimentului, care este unul de constatare, în cadrul căruia am utilizat Modelul teoretic de evaluare a paradigmei actuale a învățământului superior european. Chestionarul utilizat de noi este unul constatativ, cu o funcție descriptiv-analitică, ce conține întrebări cu răspunsuri sistemice, iar un număr de circa **100-160 de studenți și 20-50 de profesori** reprezintă **eșantionul reprezentativ statistic** pentru fiecare instituție supusă studiului în parte, cercetarea cuprinzând zece instituții din Republica Moldova: opt de stat și două private.

Am ales anume aceste instituții, deoarece sunt cele mai reprezentative pentru spațiul universitar moldovenesc atât prin numărul de studenți și de cadre didactice antrenate în procesul de studii, prin domeniile de formare profesională, prin amplasarea geografică, cât și prin receptivitatea și susceptibilitatea la reformele propuse de către ministerul de resort. Astfel, **eșantionul de cercetare** cuprinde opt instituții publice: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Tehnică a

Moldovei, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți, Universitatea de Stat din Tiraspol, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul și două instituții private sunt Universitatea Liberă Internațională din Moldova și Universitatea de Studii Europene din Moldova.

Organizarea și desfășurarea **experimentului de constatare** a pornit de la ideea necesității de conștientizare a importanței dezvoltării EHEA și a apartenenței Republicii Moldova la aceasta, precum și de la ideea necesității conformării învățământului superior moldovenesc cu standardele și principiile învățământului superior european în limitele Proces Bologna. Pornind de la aceste idei, am conturat ulterior niște scopuri în funcție de care a și fost desfășurat chestionarul, scopuri derivate din acele principii Bologna, reiterate la fiecare conferință ministerială și care necesită a fi materializate de către fiecare actor participant al acestui proces:

- identificarea scopului general al învățământului superior în RM;
- determinarea motivației intrinseci și extrinseci pentru studii superioare a studenților din RM;
- stabilirea unei relații de cauzalitate între necesitatea efectuării studiilor superioare și a scopurilor personale stabilite de fiecare;
- stabilirea avantajelor și dezavantajelor unui învățământ superior desfășurat pe cicluri;
- determinarea importanței autoguvernării pentru eficientizarea procesului de învățământ;
- stabilirea importanței relaționării profesor – student în procesul de predare-învățare;
- determinarea necesității și importanței creditelor academice și a mobilității academice întru europenizarea învățământului superior;
- stabilirea conștientizării relației dintre învățământul superior și piața muncii în Republica Moldova.

În urma analizei datelor, la nivel sistemic, observăm că tendința generală în rândul studenților coincide cu direcțiile Bologna, or, masificarea învățământului superior, popularizarea lui și angajarea în ÎS a cât mai mulți actori este și o prioritate a PB, cel puțin pentru ciclul I de studii. Mai mult de jumătate din cei chestionați consideră că ÎS trebuie să fie accesibil pentru toți, tendințele elitiste ale ÎS fiind susținute de către 19% din respondenți printr-un enunț direct, și de către 21% printr-un enunț cu aceeași încărcătură semantică, dar formulat diferit (Fig.3.1).

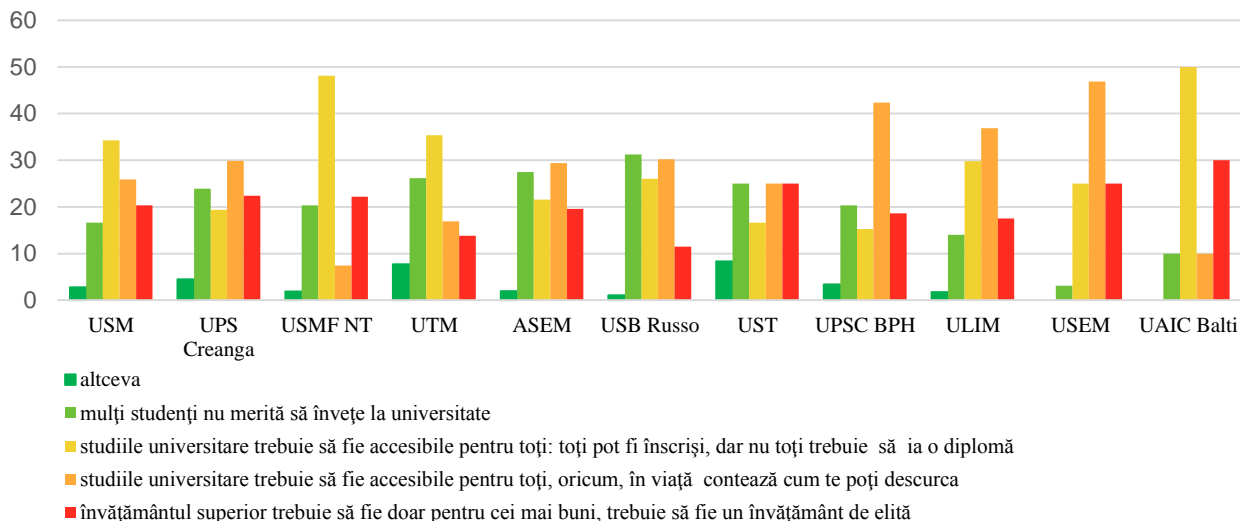

Fig. 3.1. Accesul la studii superioare

Analizând motivația pentru studii superioare observăm că șansa de a face o carieră este cel mai des ales motiv pentru care tinerii merg la universitate-69% din respondenți fiind de această opinie.

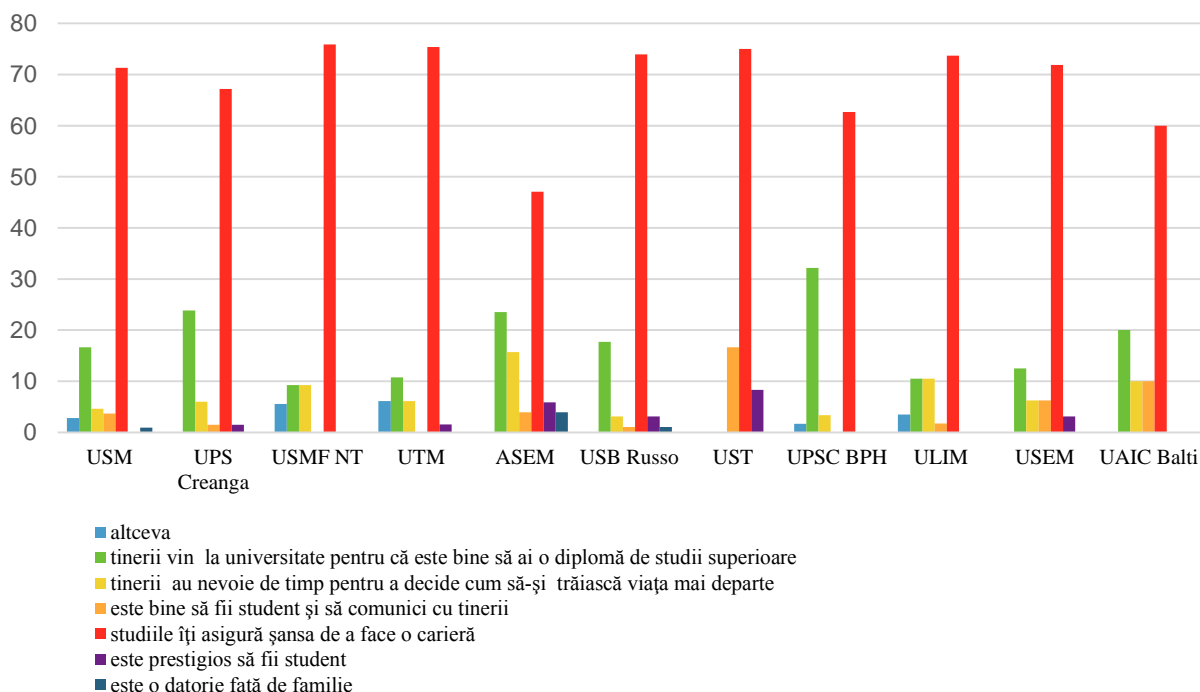

Fig.3.2. Motivația pentru studii superioare

Perspectiva oferită de studiile superioare este percepută atât pozitiv cât și negativ decătore studenți, cu 46% din respondenți afirmând că tinerii cu studii superioare sunt un potențial pentru RM, iar 43% din respondenți nu văd nimic pozitiv în realizarea unor studii universitare și afirmă că studiile universitare

nu sunt suficiente pentru a fi un bun specialist, oricum vor învăța la locul de muncă (30%), 10% afirmă că studiile superioare nu asigură integrarea socială; contează cum te descurci în viață, iar 2% din studenți consideră că studiile superioare sunt depășite de progresul social

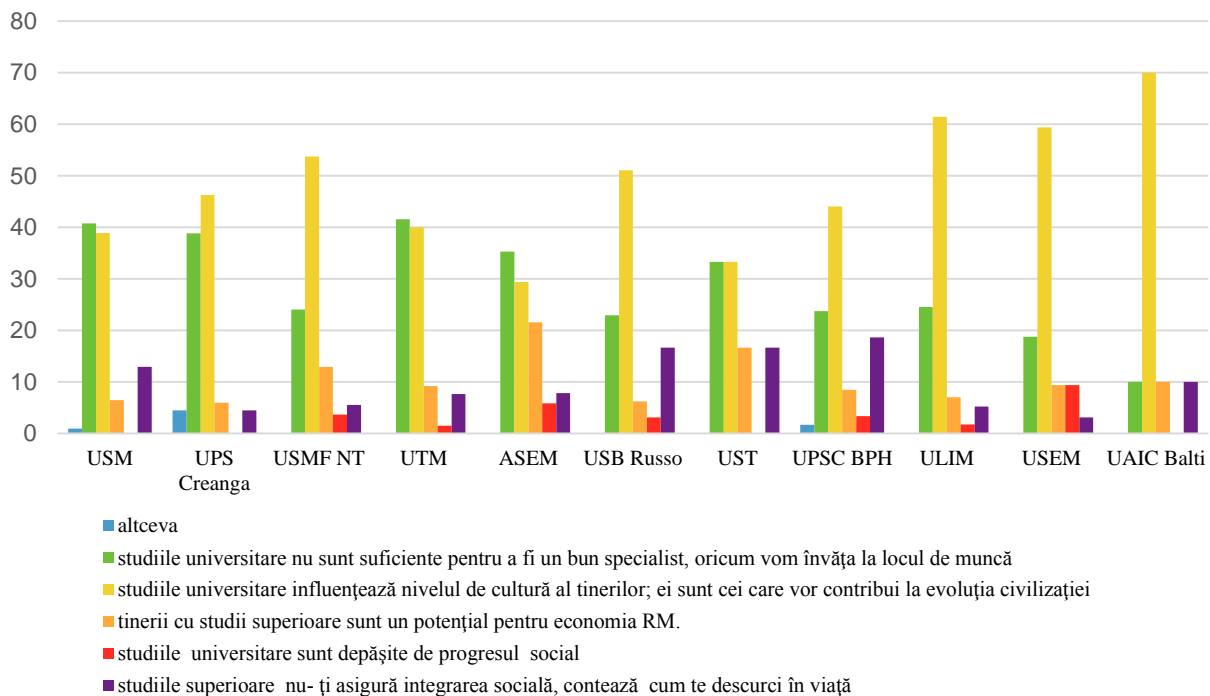

Fig. 3.3. Studiile superioare și perspectiva de viață

Tot aici abordăm și problema divizării învățământului superior în cicluri.

Astfel, din întreg eșantionul chestionat, 82% din studenți consideră că învățământul în cicluri este un avantaj pentru studenți și doar 18% văd în aceasta ceva negativ (Fig.3.4).

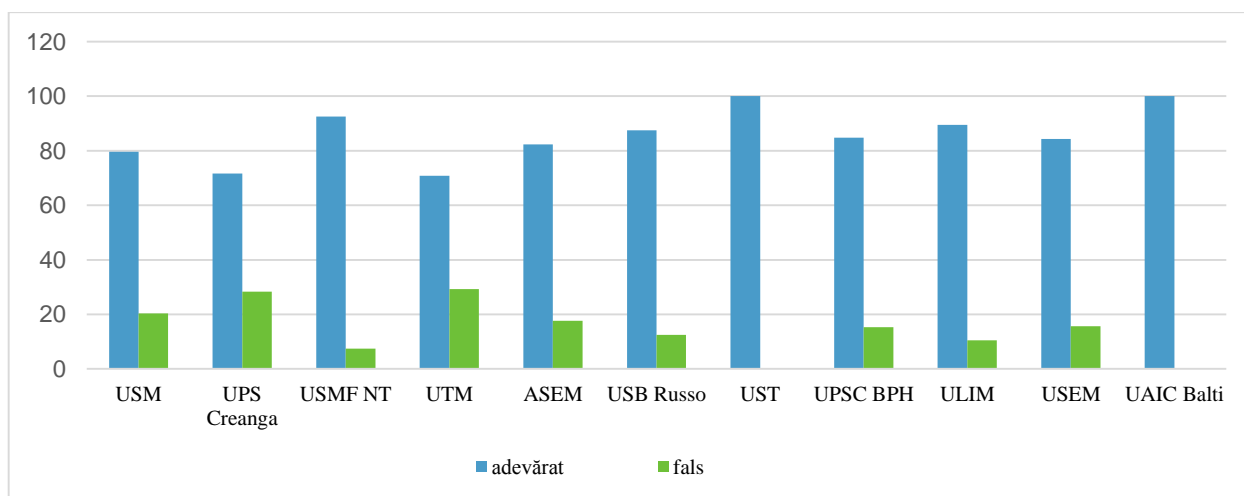

Fig. 3.4. Atitudinea studenților față de învățământul superior în cicluri

Astfel, în urma datelor obținute, la item-ul 9, din numărul total de respondenți, 65%, adică mai bine de jumătate, percep învățământul în cicluri ca pe o șansă de corectare a traseului de formare profesională în funcție de interesele și problemele personale sau una de a alege dintre diferite domenii de formare profesională la licență și master, aceștia distribuindu-se respectiv – 29% și 36%. Deci, putem conchide că maturitatea din punctul de vedere al conștientizării domeniului propriu fiecărui student de formare profesională, precum și selectarea traseului corect în cariera fiecăruia se realizează abia la sfârșitul ciclului licență, fapt ce demonstrează lipsa unei strategii de orientare în carieră la abiturienți, precum și dezechilibrul dintre domeniile de studiu selectate la ciclul I și II (Fig.3.5).

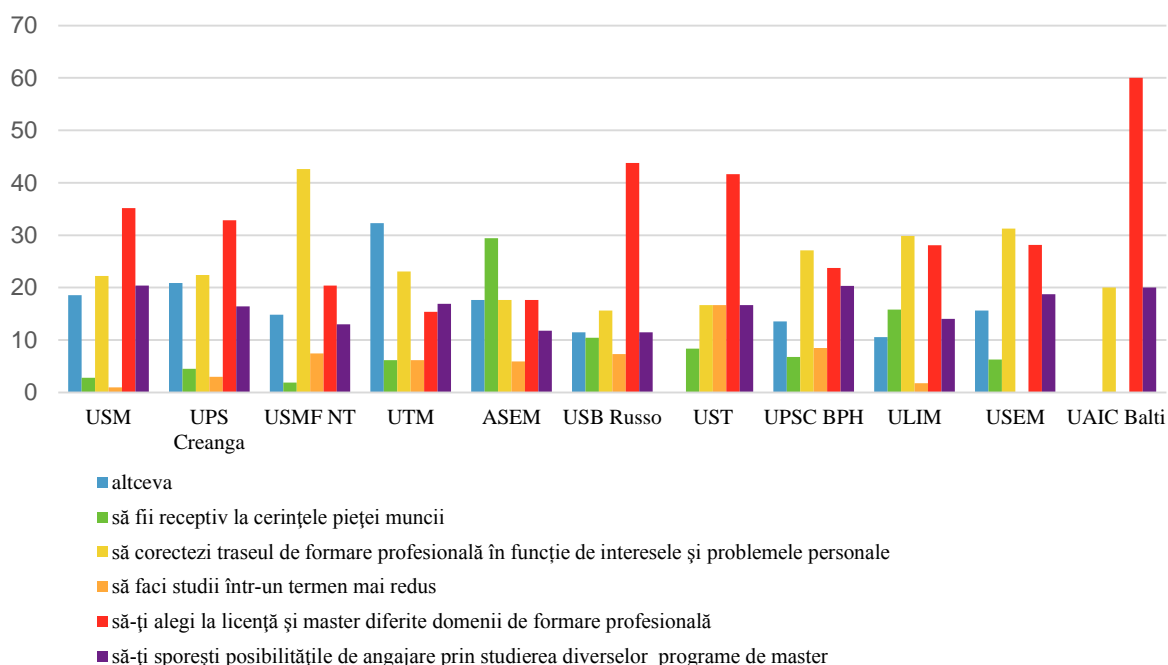

Fig. 3.5. Consecințe pozitive ale învățământului superior în cicluri asupra calității studiilor

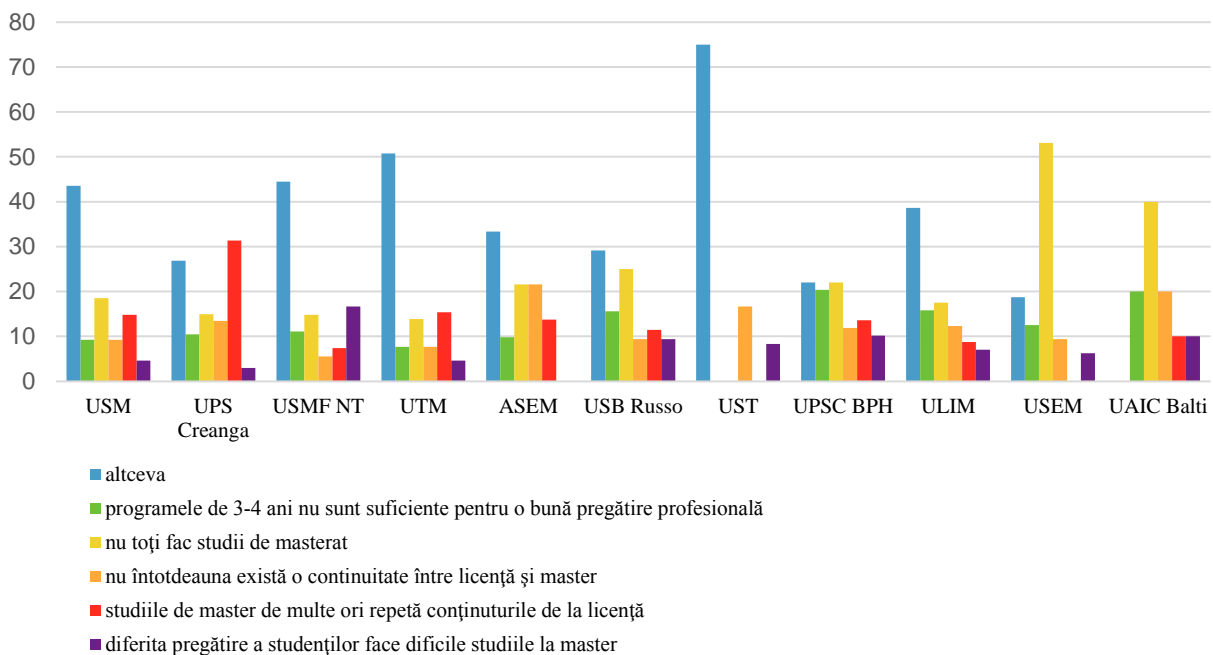

Fig. 3.6. Efectele negative ale învățământului superior în cicluri asupra calității studiilor

Un alt principiu important al Procesului Bologna este implicarea studenților în procesul academic, fenomen confirmat în urma studiului nostru de către manifestarea celor 28% din respondenți care consideră că studenții au posibilități reale de a se implica în viața universității, precum și de cei 24% din respondenți care spun că participarea studenților în senatele instituției și în consiliile facultăților le permite să promoveze în mod real interesele colegilor.

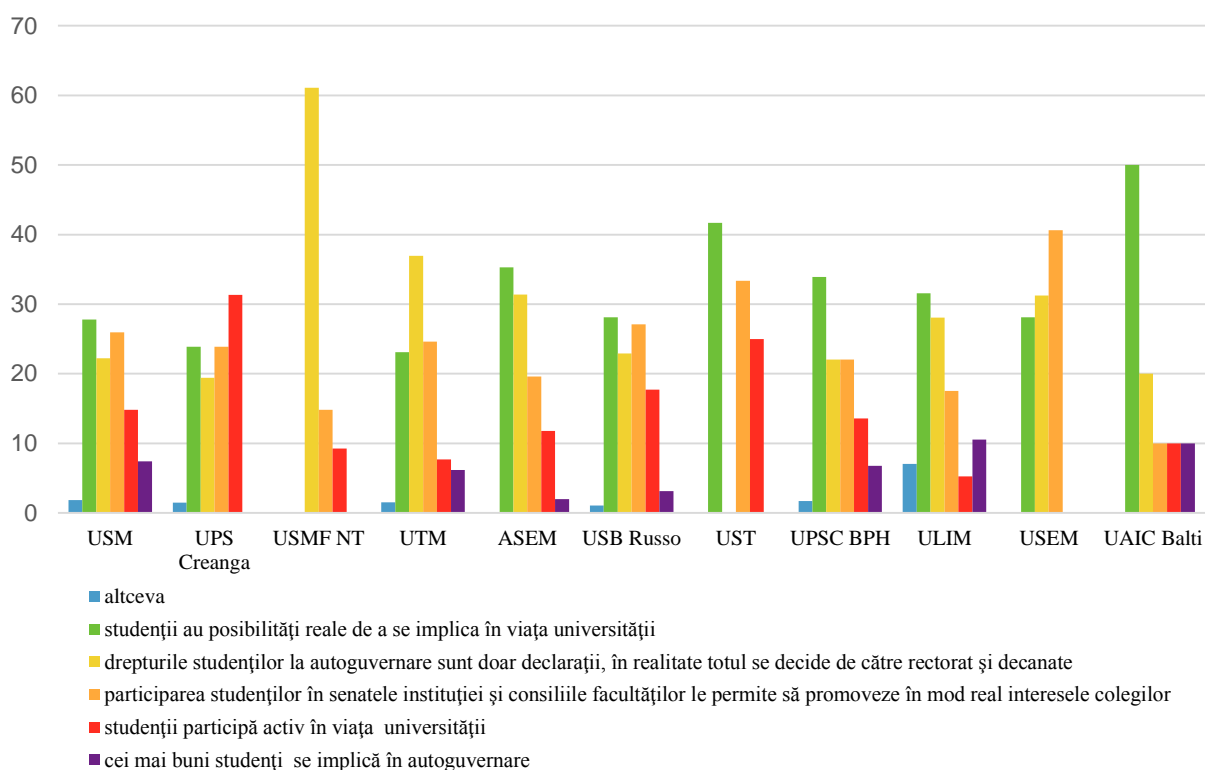

Fig.3.7. Implicarea studenților în procesul academic – Autoguvernarea

Abordând calitatea studiilor oferite de universitățile din RM, circa 44% din studenții chestionați au considerat că calitatea studiilor depinde de calitatea profesorilor. Este un rezultat care reflectă esența procesului de învățare, deoarece profesorul conceptualizează studiile și elaborează strategia pedagogică. În același timp calitatea studiilor, în limitele prevederilor Bologna, ar implica și efortul studenților sau acel lucru individual ce propulsează studenții să se mobilizeze și să contribuie semnificativ la succesul procesului de învățământ. Evident, contextul relaționării profesor – student la momentul actual necesită schimbarea mentalității studenților, cu accent pe conștientizarea rolului acestora în cadrul studiilor, astfel consolidând poziția studentului în mediul universitar și sporind responsabilitatea pentru propria formare profesională.

În jur de 30% dintre respondenți consideră că studiile sunt funcționale și le formează competențe profesionale, iar 15% cred că, deoarece universitățile înmatriculează pe toți doritorii, nivelul studiilor scade. Aici, de fapt, observăm acel dezavantaj al masificării învățământului superior și observăm că studenții găsesc în acest fenomen o latură nefavorabilă, și anume scăderea nivelului de calitate a studiilor. Doar 9% din respondenți au spus că condițiile de care dispun universitățile nu corespund aspirațiilor tinerilor. (Fig.3.8).

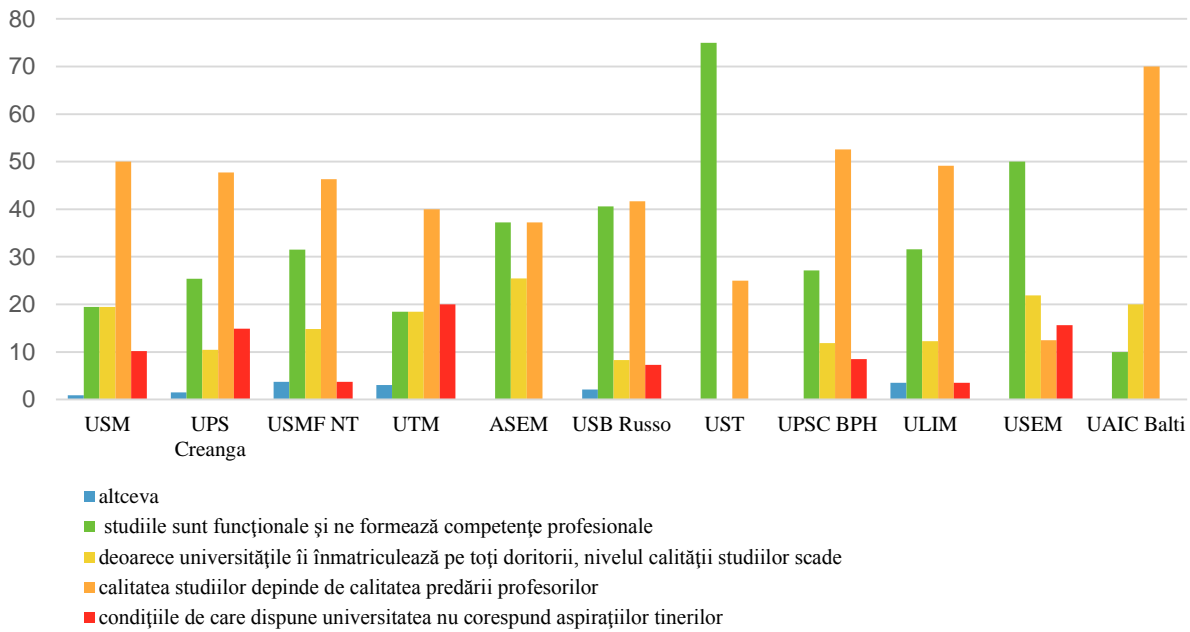

Fig. 3.8. Asigurarea calității în învățământul superior

Lucrul individual al studenților este încă insuficient valorificat, dar perceput drept un avantaj de către aceștia. Astfel, 36% consideră că divizarea orelor sporește calitatea formării profesionale și 23%-că lucrul individual permite individualizarea și motivează studenții, pe cand doar 11% consideră că divizarea orelor în contact direct și ore de lucru individual micșorează timpul necesar predării.

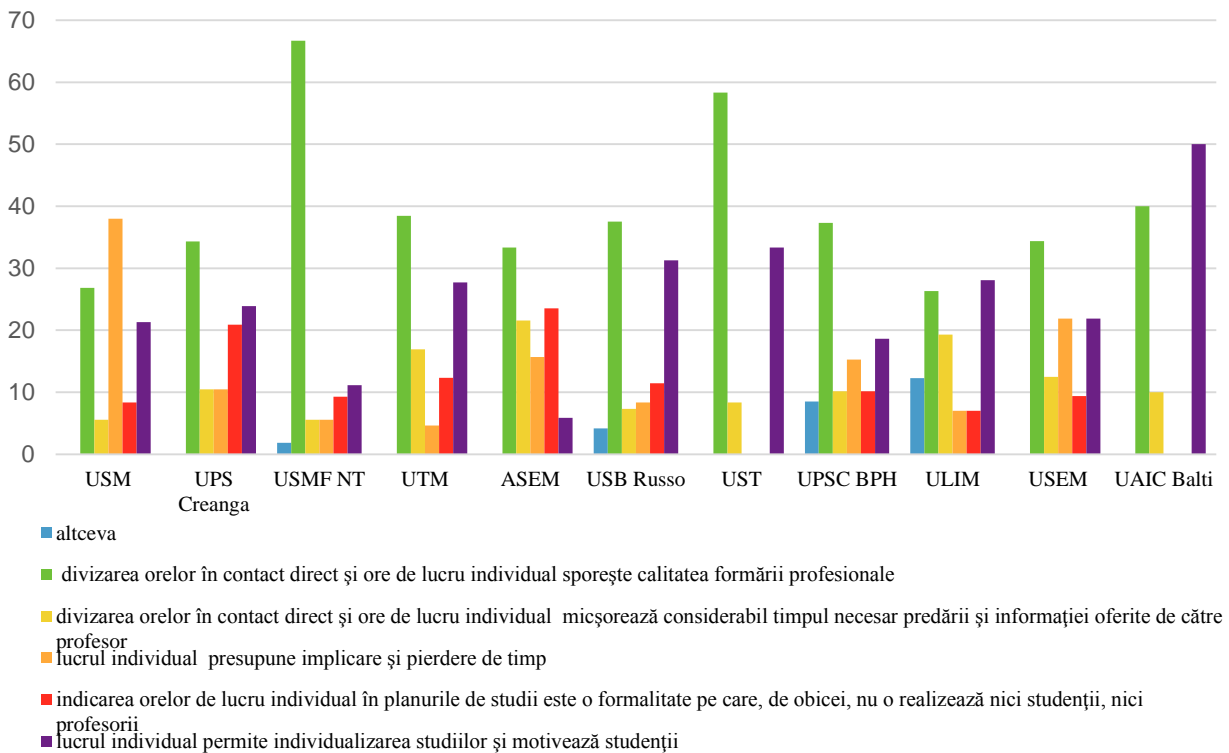

Fig. 3.9. Relaționarea profesor-student în procesul de predare-învățare-evaluare

Conform rezultatelor, 28% din studenți au considerat creditele academice ca fiind formale, neavând un rol real pentru formarea profesională și evoluția în carieră. Totuși un număr destul de mare consideră că creditele sunt de un real folos – 19%, în baza creditelor pot ține o evidență clară a reușitei – 10%, precum și creditele sunt un mecanism eficient de recunoaștere a studiilor peste hotare – 19%. Constatăm, însă, că conștientizarea utilității creditelor academice nu este pe deplin realizată și necesită consolidare a poziției acestora (Fig.3.10).

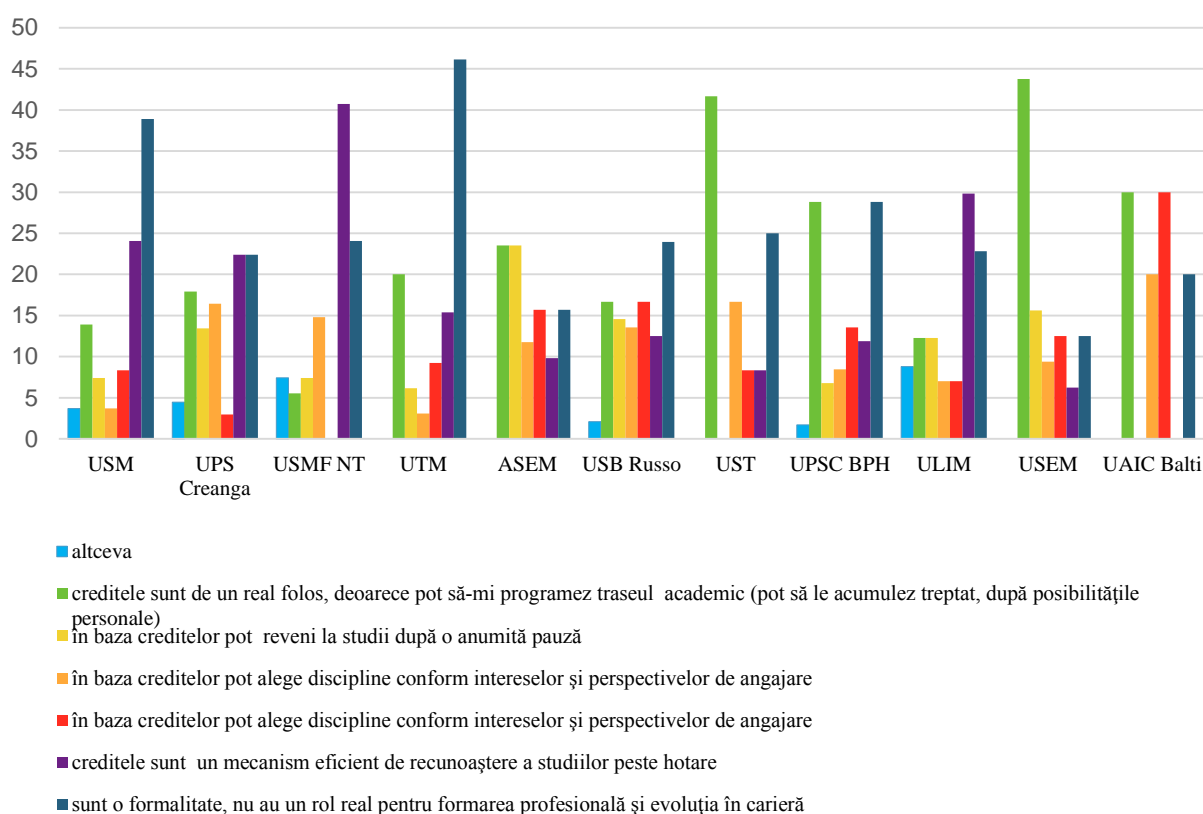

Fig. 3.10. Eficiența sistemului de Credite Transferabile (ECTS)

La rândul său, mobilitatea academică s-a dovedit a fi apreciată pozitiv de către respondenți, 32% din aceștia menționând că mobilitatea academică sporește calitatea studiilor, cunoașterea altor realități academice, precum și că oferă posibilitatea de a avea acces la biblioteci noi și la alte surse de învățare. 19% și, respectiv, 21% din studenți consideră că mobilitatea academică te învață să fii activ sau că încurajează tinerii să cunoască și alte culturi.

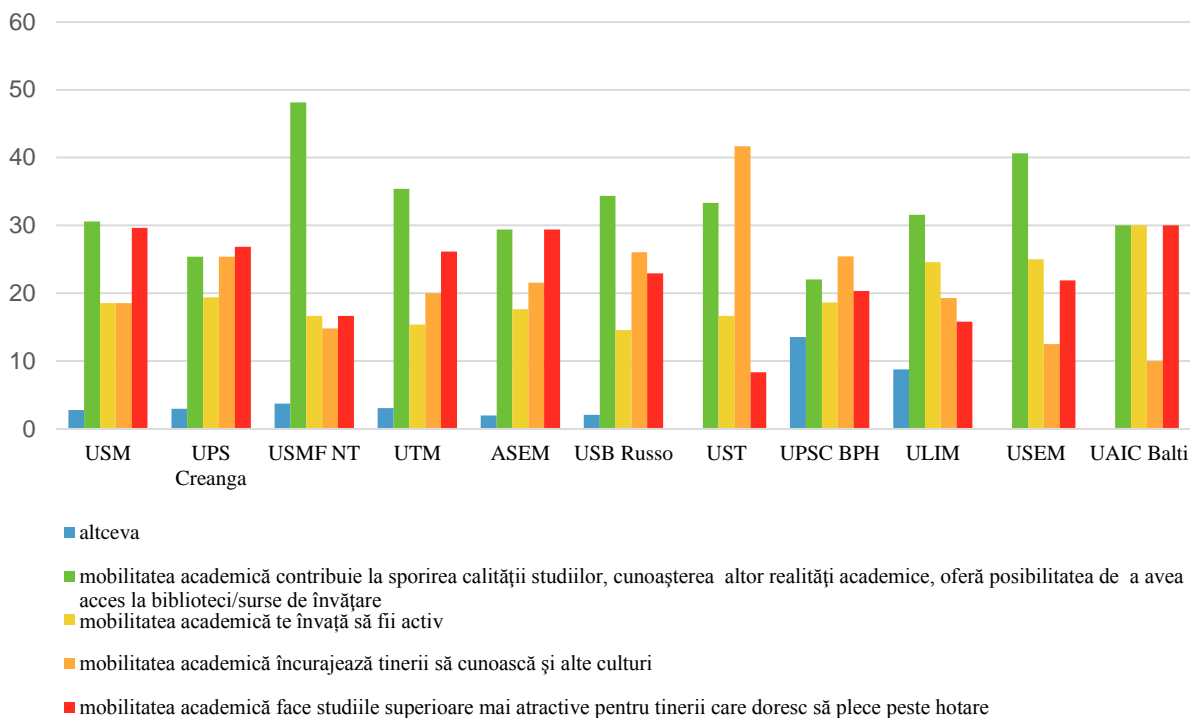

Fig. 3.11. Mobilitatea academică

În urma analizei datelor referitoare la relaționarea învățământului superior și a pieței muncii am constatat că 39% din studenți consideră că stagiile de practică sunt un exercițiu real de acumulare a competențelor profesionale, iar 18% din studenți cred că universitățile modernizează în permanență programele de studii în funcție de schimbările din mediul economic. În același timp, constatăm o rezervă a studenților pentru relevanța pregătirii profesionale în conformitate cu cerințele pieței muncii. Doar 13% din respondenți au zis că învățământul superior corespunde cerințelor pieței muncii, pe când 23% din studenți cred că în universități sunt predate conținuturi învechite, iar unii profesori nu cunosc schimbările reale din mediul profesional.

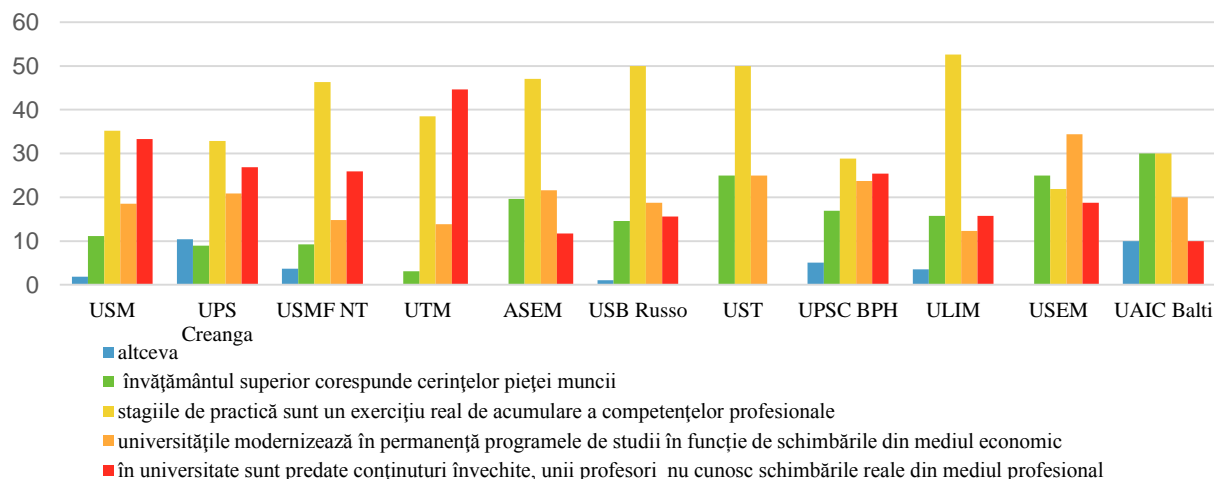

Fig. 3.12. Relaționarea învățământului superior cu piața muncii

În context actual, importantă este și accesibilitatea și transparența informației în cadrul instituțional cu privire la schimbările și reformele realizate la diferite niveluri în universități. Constatăm că în mare parte, universitățile reușesc să informeze studenții despre schimbările care au loc, precum și să le comunice despre utilitatea sau importanța anumitor schimbări și reforme.

Rezultatele prezentate au scos în evidență reușita implementării concepției Bologna în sistemul învățământului superior din Republica Moldova. O parte din principiile directorii ale acestei concepții, care au fost subiectul dezbaterilor în cadrul conferințelor bienale, în repetate rânduri, și care scot în evidență noua configurație a învățământului superior european, se implementează/s-au implementat având ca efect rezultate asupra cărora mai urmează să se insiste.

Deasemenea, am analizat implementarea obiectivelor Bologna în baza aceluiași criterii și per instituție, realizând un profil al fiecărei universități în dependență de reușita integrării principiilor Bologna, reliefând în acest capitol anumite puncte forte și domenii care necesită consolidare pentru fiecare universitate în parte.

În linii mari, constatăm că sistemul învățământului superior a implementat noua concepție în totalitatea prevederilor sale. Studenții cunosc și pot aprecia impactul diverselor prevederi. Totodată, există loc pentru îmbunătățirea calității studiilor, clarificarea la nivel național a calificărilor oferite de studii de licență și de master, pentru ulterioara angajabilitate în diferite sfere, consolidarea relației dintre mediul academic și piața muncii, trecerea de facto la strategii axate pe student și realizarea unui învățământ activ- participativ.

Unele aspecte ale problemei nu țin doar de posibilitățile și capacitățile mediului universitar. Anumite dificultăți sunt generate la nivel macrosocial, care necesită a fi depășite: funcționarea eficientă a pieței muncii, atribuirea unui statut social și economic deținătorului diplomei de master în scopul motivării persoanelor de a-și dezvolta continuu competențele profesionale.

Aceste constatări în context actual confirmă reflecțiile noastre de ordin teoretic, prin care am demonstrat că sistemul educațional a fost, de-a lungul timpului, parte integrantă a sistemului socioeconomic, a interacționat și dezvoltat societatea în corespundere cu cerințele și necesitățile ei. Astăzi s-a accentuat caracterul prospectiv al educației – sistemul educațional trebuie să creeze platforma dezvoltării sociale, iar relația dintre realitatea socioeconomică și sistemul de învățământ rămâne una determinantă pentru evoluția și calitatea educației.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza și generalizarea materialului expus în prezenta investigație științifică, permit formularea unui spectru larg de concluzii generale, concluzii care, în viziunea autorului, urmează să determine aplicabilitatea practică a ideilor expuse pe parcurs.

Pe lângă concluziile și opiniile proprii, în a căror expunere și formulare am întâlnit un anumit grad de dificultate, generat de complexitatea și specificul studiului întreprins și de multitudinea conceptelor în acest domeniu, venim, în special, cu susținerea anumitor opinii și poziții pe care le-am materializat pe parcursul lucrării. În această ordine de idei, la categoria concluziilor generale, la care facem referire, sunt atribuite următoarele aspecte importante, și anume:

1. Evoluția învățământului superior, în timp și spațiu concret istoric, se bazează pe reperele conceptuale ale paradigmei care a funcționat în diverse etape ale dezvoltării sistemului universitar. Din punctul de vedere al abordării macrostructurale, am elaborat o periodizare inedită a evoluției paradigmei învățământului superior, stabilind configurația modelului de concepere și funcționare a universităților în diverse epoci istorice, cu formularea unor caracteristici specifice perioadei în ansamblu, precum și a particularităților de relaționare a universităților cu mediul socioeconomic în etapele identificate.

Paradigma medievală (XI-XVIII), cu includerea etapelor de *constituire* a universităților (sec. XI-XIV) și *diversificarea învățământului superior* (sec. XV-XVIII); [72].

Paradigma modernă (sec. XIX – început sec XX), cu includerea etapelor *afirmării paradigmei moderne* (sec XIX) și *consolidării paradigmei moderne* (începutul sec. XX – anii 80 ai sec XX;

Paradigma postmodernă (anii 80 ai sec.XX – prezent), prin punerea în aplicare a concepției Proces Bologna [29].

2. Paradigma actuală a învățământului superior este **Proces Bologna**, care a apărut ca rezultat al cerințelor societății față de învățământul superior. Spre deosebire de paradigmele anterioare, această paradigmă are un pronunțat caracter prospectiv și drept sarcină majoră să pregătească specialiști pentru o lume mereu în schimbare și pentru o evoluție socioeconomică cu multe necunoscute. Civilizația modernă mizează mult pe forțele și valoarea mediului universitar, care prin formarea activismului social al absolvenților, formarea competențelor profesionale și realizarea cercetării științifice, va contribui la consolidarea economiei și societății europene.

3. Dezideratele actualei paradigme urmează a fi atinse prin realizarea prevederilor conceptuale ale paradigmei, precum: creșterea considerabilă a rolului social al învățământului superior, accentuarea autonomiei universităților în raport cu structurile manageriale naționale; repunerea în valoare (în baza tradițiilor istorice) a rolul studentului în universitate și accentuării parteneriatul profesor – student, ca factor determinant al reușitei educaționale; valorificarea mobilității academice ca resursă de învățare, cercetare și formare a profilului valoric al actantului din învățământul superior; axarea procesului didactic pe abordarea constructivistă, care are la bază activitatea de învățare prin cercetare a studentului, profesorului revenindu-i rolul de facilitator.

4. Implementarea paradigmei Proces Bologna, se subordonează tridimensionalității: nivel regional, nivel național, nivel instituțional. Crearea spațiului unic european al învățământului

superior, este dovada implementării la nivel regional ; suținerea prevederilor conceptuale prin documente normativ –reglatorii, este dovada realizării noii paradigme la nivel național. Constatarea rezultatelor implemetării paradigmei, prin cercetarea empirică realizată de către noi, constituie dovada implementării noii concepții a învățământului superior în instituțiile de învățământ.

5. În baza modelului teoretic elaborat, am obținut diverse rezultate ale funcționării paradigmei Proces Bologna, fapt care ne permite să concluzionăm că fiecare mediu universitar are particularitățile sale de funcționare, care influențează diverse aspecte ale procesului de formare profesională și realizează într-un fel anume misiunea învățământului superior din spațiul european. [26].

În baza concluziilor elaborate, recomandăm:

• La nivel de sistem:

- îmbunătățirea bazei tehnico-materiale a universităților, întru asigurarea unui proces de studiu modern și actual;
- participarea mai activă a universităților și, respectiv, a studenților la programele de mobilitate, înființarea unui centru ce ar promova mobilitatea internă;
- promovarea mai insistentă, prin monitorizare metodică, evaluare externă a calității, a valorii lucrului individual, care, la moment, nu este suficient valorificat;
- promovarea insistentă, la nivel de politică de stat, a rolului studiilor de master: prin politicile de personal; promovarea în funcție și legea salarizării.

• La nivel de instituție/sistem de management al calității

- revizuirea programelor de studii, asigurând astfel continuitatea dintre ciclurile licență și master, implicarea agenților sociali și economici în stabilirea obiectivelor și a finalităților conținuturilor la ciclurile ÎS;
- oferirea mai multor cursuri în limbi străine întru atingerea obiectivelor internaționalizării și dezvoltării multilaterale a viitorului specialist; dezvoltarea / diversificarea programelor de studii de licență sau master în limbi străine;
- valorificarea eficientă a orelor de lucru individual, eliminarea formalității din această componentă a formării profesionale;
- preluarea bunelor practici ale universităților din țările europene privind organizarea stagiilor de practică, în țară și peste hotare, cu implicarea activă a studenților în identificarea instituțiilor-bază de realizarea practicii și stabilirea relației cu agenții economici;
- implementarea unei baze de date de sistematizare a feedback-ului din partea tuturor actorilor importanți, pentru îmbunătățirea programului la nivel de conținut și de metodologii de predare;
- implicarea mai activă a studenților în procesul de guvernare, mobilizarea structurilor de autoguvernare universitară, implicarea activă a studenților în participarea la procesul decizional;

- fortificarea activității centrelor de ghidare în carieră și de relații cu piața muncii la fiecare instituție, care ar avea drept scop stabilirea relațiilor cu agenții sociali și economici în scopul incluziunii absolvenților pe piață, consolidarea funcționalității, precum și susținerea financiară considerabilă a acestor centre.

• **La nivel de departamente de specialitate**

- elaborarea, de către fiecare cadru didactic, a unei strategii de monitorizare a lucrului individual al studenților, orientate spre realizarea obiectivelor curriculare, a competenței de management al timpului la studenți, a responsabilității pentru studii și a competenței de a lua decizii pentru propriul traseu academic;
- excluderea repetărilor inutile a conținuturilor la studiile de licență și master;
- diversificarea stagiilor de practică, valorificarea relațiilor de parteneriat a departamentelor de specialitate cu agenții economici și cu universitățile de peste hotare pentru identificarea unor posibilități de realizare a stagiilor de practică;
- elaborarea și promovarea unei politici de personal axate pe performanță didactică și științifică; promovarea prevederilor normative de angajare a personalului ce deține titluri științifice;
- motivarea profesorilor pentru participare la proiecte de cercetare, asigurând astfel sinergia învățământului superior și a cercetării științifice, intensificarea posibilităților de participare a acestora la activități științifice la nivel național și internațional;
- intensificarea mobilității cadrelor didactice, cu accent pe invitarea profesorilor de peste hotare, pentru a realiza cursuri sau ore publice în universitățile din țară.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Bîrzea, C., *Arta și Știința Educației*. București, 1995, 218 p.
2. Boudon, R., *Tratat de sociologie*. București: Humanitas, 2006, 630 p.
3. Coombs, P. H., *Criza mondială în educație: o analiză sistemică*. Oxford, Oxford University Press, 1968, 241 p.
4. Cibotaru, T.T., (coord.) *Istoria învățământului și gândirii pedagogice în Moldova*. Chișinău: Lumina, 1991, 336 p.
5. Cojocaru, V., *Schimbarea în educație și schimbarea managerială*, Chișinău, Lumina, 2004, 336 p.
6. Cristea, S., *Fundamentele Științelor educației. Teoria generală a educației*. Chișinău: Litera, 2003, 240 p.
7. Dandara, O., *Conceptualizarea ghidării carierei în contextul educației permanente. Teză de doctor habilitat în pedagogie*. Chișinău, 2013, 290 p.

8. Dandara O., Parhomenco L., Rolul universităților în evoluția procesului educațional și a civilizației europene, Revista Didactica Pro, revistă de teorie și practică educațională, Nr. 3(115), Chișinău 2019, p.7-12.
 9. Declarația de la Sorbona, http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf
 10. Delors, J., Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI. București: Polirom, 2000, 240 p.
 11. Faure, E., A învăța să fii: un raport al UNESCO. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
 12. Guțu, Vl., Schimbări de paradigme în teoria și practica educațională. Chișinău: CEP USM. Vol III, 2009, 240 p.
 13. Guțu, Vl., Muraru, E. Cadrul de referință al curriculumului universitar. Chișinău: CEP USM, 2015.
 14. Kuhn, T., Structura Revoluțiilor științifice. București: Ed. Științ. Și Enciclopedică, 1976.
 15. Parhomenco L., Particularități de constituire și organizare a primelor universități în Europa sub influența condițiilor socio-culturale ale epocii medieval, Studia Unversitatis Moldaviae, Nr (5)/115, Universitatea de Stat din Moldova, 2018, ISSN: 2345-1025, p.107-112.
 16. Piaget, J., Biologie și cunoaștere. Eseu asupra relațiilor dintre reglările organice și procesele cognitive. Cluj Napoca: Dacia, 1971. 391 p.
 17. Signer Sarivan, Quo Vadis, Academia, Repere pentru o reformă de profunzime în învățământul superior. București: Sigma, 2006, 417 p.
 18. Șoitu, L., Constructivismul – știință, metodă, modă (prefață la H.Siebert, 2001).
 19. Stanciu, I.G. Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX. București: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995, 389 p.
 20. Vîgotski, L. S., Opere pedagogice alese, vol. I, Buc., Ed. Didactică și Pedagogică, 1971.
- În limba engleză:**
21. Berger P., Luckman Th., The Social Construction of Reality, Doubleday, London, 1966, 247 p.
 22. Bourdieu P., Sociology is a martial art: Political writings by Pierre Bourdieu, New York: The New York Press, 2010, 308 p.
 23. Burton C., Creating Entrepreneurial Universities. Organizational Pathways of Transformation, Intern. Assoc. Of Univ. Press and Bergamon Elsevier Science, 1998, p.373-381.
 24. Dewey J., Democracy and Education: An introduction to the Philosophy of Education, Cosimo, 2005, 338 p.
 25. D'Irsay St., The life and Works of Giles de Corbeil, P.B. Hoeber, 1925, 246 p.

26. Haskins Ch. H., *The Rise of the Universities*, Cornell University Press, 1957, 107 p.
27. Kerr C., *The Uses of the University*, Harvard University Press, 2001, 288 p.
28. Leff G., *A History of the University in Europe*, Cambridge University Press, 2004, 289 p.
29. Parhomenco, L. *Reconceptualization Of Higher Education In The XXth Century*, International Conference ``New Trends in Teaching Languages for Specific Purposes in the context of Alignment of Higher Education and Labor Market``, MSU, 2017, p.138-143.
30. Popper, K., *The Two Fundamental Problems of the Theory of Knowledge, 1930–33*, 544 p.
31. Rashdall, H., *The Universities of Europe in the Middle Ages*, Cambridge University Press; Reissue edition, 2010, 600 p.
32. Ruegg, W., „*A History of the University in Europe: Volume 1, Universities in the Middle Ages*, Cambridge University Press, 2003, 537 p.
33. Shebenyi, P., *Changes in the Systems of Public Education in East Central Europe*, Vol. 28, No. 1, Special Number (14): *Educating the New Europe*, 1992, p. 112-131.
34. Symoeyns, Hilde de Ridder, *Histoire des Universities T. I., Universities in the Middle Ages*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992, 632 p.
35. Verger J., *Les Universités au Moyen Age*, Paris, P.U.F., 1973, 240 p.

În limba germană, italiană:

36. Frati L., *La vita privata a Bologna*, Bologna 1900, 287 p.
37. Benner W: *Wilhelm von Humboldts Bildungstheorie. Eine problemgeschichtliche Studie zum Begründungszusammenhang neuzeitlicher Bildungsreform*, Aufl., Weinheim u.a. 1995, 228 p.
38. Muller K., *Wege konstruktivistischer Lernkultur*. In: Klaus Muller (Ed.): *Konstruktivismus. Lehren, Lernen, Astetische Prozesse*. Neuwied u.a: Luchterhand, 1996, p.71-115
39. Schwinges R.C., *Humboldt International, Der Export der deutschen Universitäts Modells im 19 und 20 Jahrhundert*, Basel, 2001, 503 p.

ADNOTARE

PARHOMENCO Lilia, „*Evoluția paradigmei învățământului superior în context european*”, teză de doctor în științe pedagogice la specialitatea - 533.01 Pedagogie universitară, Chișinău, 2019.

Structura tezei: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 137 de titluri, 1 tabel, 13 figuri, 4 anexe, 155 de pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt materializate prin 5 articole publicate în reviste științifice și 5 articole publicate la conferințe naționale și internaționale.

Cuvinte-cheie: paradigmă, învățământ superior, evoluția învățământului, universitate, Proces Bologna, instrumente Bologna.

Domeniul de cercetare: Pedagogia universitară, cu accent pe implementarea diverselor paradigme corelate cu particularitățile mediului socioeconomic; implementarea noii concepții a învățământului superior „Proces Bologna” în sistemul învățământului din Republica Moldova.

Scopul cercetării: analiza conceptual-structurală a paradigmei învățământului superior în context diacronic, constatarea rezultatelor implementării paradigmei „Proces Bologna” în Republica Moldova

Obiectivele cercetării:

- Definirea/ redefinirea conceptului de paradigmă;
- Analiza retrospectivă a evoluției studiilor superioare în universitate;
- Identificarea particularităților caracteristice studiilor universitare și a modelelor de constituire a universităților în diverse etape ale evoluției învățământului superior
- Analiza paradigmei învățământului superior actual „Proces Bologna”;
- Evaluarea efectelor implementării noii paradigme în sistemul învățământului superior din Republica Moldova

Noutatea și originalitatea științifică constă în analiza și evaluarea paradigmelor învățământului superior și valorificarea unui sistem de criterii de abordare sistemică a evoluției sistemului educațional la nivel superior. Determinarea parametrilor caracteristici ai modelelor de dezvoltare universitară. Deducerea principiilor de funcționare a universităților în corelație cu mediul socioeconomic și aprecierea reperelor conceptuale în raport cu eficiența studiilor și calitatea formării profesionale.

Semnificația teoretică a cercetării rezidă în oferirea unui algoritm de analiză și evaluare a fenomenului educațional în context sistemic, cu accent pe învățământul superior; a unui model teoretic de apreciere a eficienței implementării noii concepții a învățământului superior „Proces Bologna” în sistemul învățământului din Republica Moldova.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în consolidarea reperelor conceptuale ale pedagogiei universitare, prin oferirea unui studiu privind evoluția paradigmelor în învățământul superior. Cercetarea răspunde și unor cerințe actuale de politici educaționale. Este un feedback oferit implicațiilor strategice la nivel de sistem și instituții de învățământ superior, privind implementarea noii paradigme „Proces Bologna”.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost valorificate în cadrul conferințelor naționale și internaționale, Conferința „Integrare prin Cercetare și Inovare”, 2016; Conferința Internațională a Profesorilor de Limbă Engleză APLE, USM, 2012, edițiile 2011, 2012, 2013, 2014; Conferința Științifică Internațională cu genericul Învățământul postmodern: eficiență și funcționalitate; noiembrie, USM, 2013; Conferința internațională „Probleme de Didactică și Gramatică a Limbilor Moderne, In Memoriam E. Pavel”, aprilie 2013, USM; Conferința internațională jubiliară a Facultății de Limbi și Literaturi Străine consacrată celei de-a 50 aniversări, martie 2014, USM, prin prezentarea materialelor și publicarea acestora, precum și popularizarea rezultatelor obținute în reviste de specialitate: *Studia Universitatis* și *Didactica-Pro*.

АННОТАЦИЯ

ПАРХОМЕНКО Лилия, *«Эволюция парадигмы высшего образования в европейском контексте»*, докторская диссертация в области педагогики по специальности – 533.01 Педагогика высшего образования. Кишинэу, 2019 г.

Диссертация содержит: Введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 137 наименований, одна таблица, 13 рисунков, 4 приложения, 155 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 5 статей, опубликованных в научных журналах и 5 статей, опубликованных на национальных и международных конференциях.

Ключевые слова: парадигма, высшее образование, эволюция образования, Болонский процесс, болонские инструменты.

Область исследования: педагогика высшего образования, ориентированная на реализацию различных парадигм, соотнесенных с особенностями социально-экономической среды; внедрение новой концепции высшего образования "Болонский процесс" в системе образования Республики Молдова

Цель исследования: Ретроспективный концептуально - структурный анализ парадигмы высшего образования и констатация результатов внедрения парадигмы "Болонский процесс" в системе высшего образования Республики Молдова.

Задачи исследования:

- Определение / переопределение концепции парадигмы;
- Ретроспективный анализ эволюции университетских исследований;
- Выявление особенностей университетских исследований и моделей университетов на разных этапах эволюции высшего образования
- Анализ новой парадигмы высшего образования – «Болонский процесс»;
- Оценка результатов внедрения новой парадигмы в системе образования Республики Молдова

Научная новизна и оригинальность состоит в разработке и использовании в научном исследовании, системного подхода в анализе и оценке парадигм высшего образования. Определение характерных параметров моделей развития университета в разные социально-экономические периоды. Научное обоснование принципов развития университетов коррелирующие с социально-экономической средой и определение концептуальных критерии оценивания эффективности и качества университетского образования.

Теоретическая значимость исследования заключается в консолидации концептуальных основ педагогики высшего образования, предоставлении алгоритма для анализа и оценивания образования в университетах. Разработка теоретической модели для оценивания эффективности внедрения новой концепций высшего образования «Болонский процесс» в системе образования Республики Молдова.

Практическая значимость работы заключается в предоставлении модели анализа и оценивания качества высшего образования с точки зрения внедрения новой парадигмы – Болонский процесс. Исследование также отвечает современным требованиям политики в области образования. Разработанная модель может быть использована МОКИ и высшими учебными учреждениями.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования были внедрены в национальных и международных конференциях, Международной конференции преподавателей языков APLE, USM, 2012; Международная конференция преподавателей языков APLE, USM, 2013; Международная научная конференция с общим постмодернистским образованием: эффективность и функциональность; Ноябрь, USM, 2013; Международная конференция «Проблемы дидактики и грамматики современных языков, в память Е. Павел», апрель 2013 г., USM; Юбилейная Международная конференция факультета иностранных языков, установленных 50-летия, в марте 2014 года, USM, презентационные материалы и их публикация и популяризация результатов в журналах: Studia Universitatis.

ANNOTATION

PARHOMENCO Lilia, "Evolution of the Higher Education Paradigm in a European Context", doctoral dissertation in the field of pedagogy in the specialty - 533.01 University Pedagogy, Chisinau, 2019.

Structure of the thesis: introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography composed of 137 sources, 1 table, 13 figures, 4 annexes, body text consisting of 155 pages. The obtained results have been published in 5 research papers published in scientific journals and 5 articles presented during national and international conferences.

Key words: paradigm, higher education, evolution of education, university, Bologna Process, Bologna instruments.

Field of study: University pedagogy with emphasis on the implementation of various paradigms in correlation with the peculiarities of the socio-economic environment; implementation of the "Bologna Process" - a new concept of higher education in the education system of the Republic of Moldova.

The aim of the research: conceptual and structural analysis of higher education paradigm in a diachronic context, identification of Bologna Process paradigm implementation findings in the Republic of Moldova

Objectives:

- defining/redefining the concept of „paradigm”;
- retrospective analysis of higher education evolution in universities;
- identification of specific peculiarities of university studies and of the foundation models of universities at different stages of higher education evolution;
- analysis of the current „Bologna Process” paradigm;
- overhaul of the effects of the new paradigm in the higher education system in the Republic of Moldova.

The scientific novelty and originality of the achieved results resides in the analysis and systemic evaluation of higher education paradigms, as well as in the capitalization of criterias for a systemic overhaul of higher education evolution. Determination of the characteristic parameters of university development models. Identification of functioning principles of universities in relationship with the social and economic environment and the evaluation of conceptual criteria reported to learning efficiency and quality of professional training.

The theoretical value of the research resides in the reinforcement of the higher education pedagogy, providing an algorithm for analyzing and evaluating the educational phenomenon in a systemic context with emphasis on higher education; developing a theoretical model for assessing the efficiency of the implementation of the new "Bologna Process" concept in the education system of the Republic of Moldova.

The practical value of the research consists in providing a model for analysis and evaluation of the quality of higher education from the perspective of the implementation of the new "Bologna Process" paradigm in the education system of the Republic of Moldova. The research reflects current educational policy requirements, and is also a feedback given to the strategic involvement at both system level and higher education institutions regarding the implementation of the new "Bologna Process" paradigm.

Implementation of scientific results. The results of the research have been highlighted in the framework of diverse national and international conferences: The International Conference of English Language teachers APLE, MSU, 2012; The International Conference of English Language teachers APLE, MSU, 2013; The International Scientific Conference „Învățământul Postmodern: eficiență și funcționalitate”, MSU, 2013; The International Conference „Probleme de Didactică și Gramatică a Limbilor Moderne”, in Memoriam E. Pavel, MSU, 2013; The International Conference dedicated to the 50 years anniversary of the Faculty of Foreign Languages and Literatures, MSU, 2014, as well as in the publication of diverse articles in specialized journals and magazines such as Studia Unviersitatis.